

Barevné vnímání v dětském výtvarném projevu žáků 1.stupně ZŠ

Colour perception in the children's art expression in the 1st stage of elementary school

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Fakulta pedagogická TU Liberec

Autor: **Lenka Žuchová**

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: primárního vzdělání
Studijní program: Učitelství pro ZŠ
Kombinace: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Barevné vnímání v dětském výtvarném projevu žáků 1. stupně ZŠ

**Colour perception in the children's art expression in the 1st stage
of elementary school**

Autor:
Lenka Žuchová

Podpis:

Adresa:
Petrovice 104
471 25, Jablonné v Podještědí

Vedoucí práce: Mgr. A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová

Počet:

stran	slov	obrázků	pramenů	příloh
90	15922	20	35	23

V Jablonném v Podještědí dne 6.12.2005

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

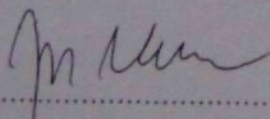
ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

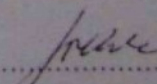
pro (diplomant) Lenka ŽUCHOVÁ
adresa: Petrovice 104, 471 25 Jablonné v Podještědí
obor (kombinace): Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Název DP: Barevné vnímání v dětském výtvarném projevu žáků 1. stupně ZŠ
Název DP v angličtině: Color perception in the children's art expression in the 1st stage of elementary school
Vedoucí práce: Mgr.A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2005

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 31.5.2004

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant):

Datum:

Podpis:

Název DP: Barevné vnímání v dětském výtvarném projevu žáků 1. stupně ZŠ.

Vedoucí práce: Mgr.A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová

Úvod:

Poznávání barvy má dlouhou tradici. Ve výtvarné výchově se jí však stále nevěnuje tolik pozornosti, kolik by opravdu zasluhovala. Většina učitelů přistupuje k barvě jen jednostranně, zaměřuje se především na stránku zobrazovací. V met. příručkách je barvě věnováno málo.

Cíl:

Proto jsem se rozhodla vypracovat diplomovou práci na uvedené téma s cílem pojmout je jako příručku pro učitele, ve které by se dozvěděli více o barvě a práce s ní.

Požadavky:

Barva v lidském vjemu
Barevné slyšení
Barevné asociace
Barevná symbolika
Vnímání barev
Barva v dětském výtvarném projevu, využití v praxi

Literatura:

PLESKOTOVÁ, P.: *Svět barev*. Praha: Albatros 1987.
BROŽKOVÁ, I.: *Dobrodružství barvy*. Praha: SPN 1983.
LAMSEROVÁ, J. - PRETSSOVÁ, R.: *Výtvarné vyjadřování*. Praha: SPN 1987.
UŽDIL, J.: *Výtvarná výchova*. Praha: SPN 1962.
BROŽKOVÁ, I.: *Barva v životě a umění*. Estetická výchova, 1982/1-4
BROŽKOVÁ, I.: *Barva v životě a umění*. Estetická výchova, 1982/5-9
CIKÁNKOVÁ, K.: *Motivace s barvou*. Estetická výchova, 1958/2

Prohlášení o původnosti

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucí diplomové práce a konzultantem.

Autor:

Lenka Žuchová

Podpis:

Adresa:

Petrovice 104

471 25, Jablonné v Podještědí

Datum: 6.12.2005

Poděkování:

Ráda bych poděkovala Mgr. A. Lucrezii Puchmajerové Škaloudové vedoucí diplomové práce za trpělivost, podnětné nápady, profesionální přístup a odborné vedení při psaní této diplomové práce.

Děkuji Mgr. Marii Lemfeldové, třídní učitelce 2. třídy Základní školy v Jablonném v Podještědí za umožnění realizace praktické části a maximální podporu. Děkuji také všem dětem za hezký přístup ke všem výtvarným činnostem.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, která mě po celou dobu studia podporovala a pomáhala.

SMYSLOVÉ VNÍMÁNÍ V DĚTSKÉM VÝTVARNÉM PROJEVU ŽÁKŮ 1.STUPNĚ ZŠ

Resumé

Diplomová práce se zabývá zapojením smyslového vnímání do výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ, především základních smyslů (zrak, sluch, hmat, čich, chuť). Zároveň bylo využito silných zážitků bezprostředně po návštěvě divadelního představení, vyjádření pocitů a nálad, vyjádření svého nitra, a to vše pomocí abstraktní malby. Diplomová práce byla tvořena v rámci dvou věkově rozdílných tříd. Teoretická část sleduje abstraktní umění a jeho výrazové prostředky, význam barvy ve výtvarné výchově, charakteristiku využitých výtvarných technik a popisuje specifiky dětí mladšího a středního školního věku. Výtvarné práce dětí jsou uvedeny v praktické části. Fotografie v příloze zachycují realizaci a výsledky dětských prací.

COLOUR PERCEPTION IN THE CHILDREN'S ART EXPRESSION IN THE 1ST STAGE OF ELEMENTARY SCHOOL

Summary

This Diploma Thesis deals with the use of sensual perception in Arts in the stage one of elementary school. Specifically it focuses on the following basic senses: sight, hearing, touch, smell and taste. It simultaneously make use of the intense experiences immediately after visiting the theatre, the expression of their feelings and moods, the expression of their soul by means of abstract drawings. The Diploma Thesis is formed in two different sections. The Theoretical part pursues the abstract art and its expressional meanings, the sense of colour in art lessons, the characterization of art techniques using. It also describes the attributes of younger and middle school age children. The children's drawings are presented in the practical section. The photos in the attachment show the realization and results of the children's works.

SINNESWAHRNEHMUNG BEI DEM GESTALTERISCHEN UNTERRICHT VON VOLKSSCHÜLERN

Resümee

Die Diplomarbeit befasst sich mit der Einbindung der Sinneswahrnehmungen in den gestalterischen Unterricht in der Volksschule, vor allem der Sinne: Augenlicht, Gehör, Tastsinn, Geruchs- und Geschmackssinn. Es wurden zugleich die starken Erlebnisse unmittelbar nach dem Besuch der Theateraufführung für Gefühls-, Stimmungs- und Kindergemütsäußerungen genutzt – dies Alles durch abstraktes Malen. Diese Diplomarbeit wurde im Rahmen von zwei altersunterschiedlichen Klassen verfasst. Der theoretische Teil verfolgt die abstrakte Kunst und ihre Ausdrucksmittel, die Bedeutung der Farben im gestalterischen Unterricht, die Charakteristik der eingesetzten Maltechnik und beschreibt Besonderheiten bei den Kindern des jüngeren und mittleren Schulalters. Die in Kinderbildwerke sind im praktischen Teil erwähnt. Die in der Anlage dargestellten Binder erfassen die von den Kindern durchgeführten Arbeiten und die Ergebnisse.

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
1.1. STANOVENÍ CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	9
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
2.1. ZROZENÍ ABSTRAKTNÍHO UMĚNÍ.....	10
2.2. VÝTVARNÉ VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY.....	12
2.2.1. <i>Bod.....</i>	<i>12</i>
2.2.2. <i>Linie.....</i>	<i>13</i>
2.2.3. <i>Barva.....</i>	<i>16</i>
2.2.4. <i>Plocha.....</i>	<i>16</i>
2.2.5. <i>Prostor.....</i>	<i>17</i>
2.2.6. <i>Světlo.....</i>	<i>17</i>
2.2.7. <i>Tvar.....</i>	<i>19</i>
2.3. VLASTNOSTI BAREV.....	20
2.3.1. <i>Dělení barev ve výtvarném projevu.....</i>	<i>21</i>
2.3.2. <i>Vztahy kontrastní.....</i>	<i>22</i>
2.3.3. <i>Barvná harmonie.....</i>	<i>24</i>
2.3.4. <i>Barvná kompozice.....</i>	<i>25</i>
2.4. BARVA Z HLEDISKA VJEMU.....	26
2.5. BARVY Z HLEDISKA PSYCHOLOGIE.....	27
2.5.1. <i>Synestézie.....</i>	<i>27</i>
2.5.2. <i>Asociace.....</i>	<i>29</i>
2.5.3. <i>Symbolika.....</i>	<i>30</i>
2.5.4. <i>Vnímání barev.....</i>	<i>31</i>
2.6. SPECIFIKA DÍTĚTE MLADŠÍHO A STŘEDNÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	33
2.6.1. <i>Role žáka v mladším školním věku</i>	<i>33</i>
2.6.2. <i>Charakteristika dítěte středního školního věku.....</i>	<i>34</i>
2.6.3. <i>Specifika výtvarného projevu žáků 1. stupně ZŠ.....</i>	<i>36</i>
3. DĚTSKÁ TVORBA.....	38
3.1. DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV.....	38
3.2. DĚTSKÁ TVOŘIVOST.....	39
3.3. ROLE RODIČŮ A UČITELE VE VEDENÍ DÍTĚTE K TVOŘIVOSTI.....	40
3.4. VÝTVARNÁ VÝCHOVA NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	42

3.5. MOTIVACE V HODINĚ VÝTVARNÉ VÝCHOVY.....	43
3.6. MALBA NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	45
3.6.1. <i>Malba temperou.....</i>	<i>46</i>
3.6.2. <i>Další využití techniky.....</i>	<i>48</i>
 4. PRAKTICKÁ ČÁST.....	 50
4.1. ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	50
4.1.1. <i>Učíme se o barvě.....</i>	<i>52</i>
4.1.2. <i>Rozkvetlá voňavá třída.....</i>	<i>53</i>
4.1.3. <i>Rozhovor aneb Co nám vypráví hudba.....</i>	<i>54</i>
4.1.4. <i>Divadelní představení – Z historie našich zemí.....</i>	<i>55</i>
4.1.5. <i>Kouzlo mamčininy kuchyně.....</i>	<i>56</i>
4.1.6. <i>Vánoce aneb Jaký silný zážitek nám zůstal.....</i>	<i>57</i>
4.1.7. <i>Barevná chuť ovoce a zeleniny.....</i>	<i>58</i>
4.1.8. <i>Předměty známé a neznámé – překvapení.....</i>	<i>59</i>
4.1.9. <i>Barevný dětský svět hraček.....</i>	<i>60</i>
4.1.10. <i>Jak jsme si pochutnali na obědě.....</i>	<i>61</i>
4.1.11. <i>Znáš tu vůni domova.....</i>	<i>62</i>
4.1.12. <i>Pocit radosti a smutku.....</i>	<i>63</i>
 5. ZÁVĚR.....	 64
5.1. PŘÍNOS DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	64
 6. LITERATURA.....	 65
 7. PŘÍLOHY.....	 67

1. Úvod

Poznávání barvy má dlouholetou tradici. Ve výtvarné výchově se jí však stále nevěnuje tolik pozornosti, kolik by opravdu zasluhovala. O této skutečnosti se lze přesvědčit z rozhovorů s učiteli výtvarné výchovy i z prací vystavených v prostorách škol. Většina učitelů přistupuje k barvě jen jednostranně, zaměřuje se především na stránku zobrazovací. Méně učitelů pracuje i s psychologickou stránkou barvy a s určitým poučením o barvě, které spočívá pouze v rozlišení teplé a studené barevnosti a míchání tří základních barev. Žákům je nutné předat alespoň základní informace o barvách. Nemusí být předávány znalosti o barvě zdlouhavým výkladem, ale využívat různých her na toto téma.

Rozhodla jsem se vypracovat diplomovou práci na uvedené téma s cílem pojmout ji jako příručku pro učitele i pro žáky, ve které by se seznámili s novými možnostmi výtvarné výchovy. S tímto rozhodnutím se přede mnou objevila šance přiblížit dětem svět barev netradičním způsobem, především se zaměřit na psychologickou stránku barvy a na určité poučení o barvě.

Dětská představivost je přirozenou vlastností, která se projevuje již v nejútlejším věku. Později je dítě ovlivňováno svým okolím a prostředím, v němž vyrůstá. Záměrem této práce je rozvíjet výtvarné cítění u dětí na 1. stupni základní školy krátkými etudami, hrami, které nemusí na sebe navazovat. Ke splnění záměru by měla přispět realizace výtvarné řady, která je náplní praktické části této práce.

Každý člověk je vybaven smyslovými orgány. Jsou to orgány sloužící k přijímání podnětů, rozlišují se na zrak, sluch, hmat, čich, chuť. Dále na smysl pro rovnováhu, pro pohyb, čas, prostor, teplotu a bolest. Ne každý člověk je vybaven všemi druhy smyslového vnímání rovnoměrně. Učitel by měl vědět o žakových schopnostech, ale i omezeních a přijmout je.

Samo vnímání je mnohem složitější proces, než se dříve vědělo. Vjem není nějakým součtem počitků, jakýchsi psychických prvků. V složitém analyticko-syntetickém vnímacím pochodu se účastní vedle smyslových receptorů a vedle navykklých vnímacích hledisek i zkušenosti, představy a také vůle každého jedince.

1.1. Stanovení cíle diplomové práce

Výtvarná výchova umožňuje žákům poznávat okolní svět i svůj vnitřní svět prostřednictvím výtvarných činností a postupně se formujícího výtvarného myšlení.

Poznání směřuje k tomu, aby se žáci učili rozumět výtvarnému umění, rozumět jeho jazyku a významům, aby se učili chápat výtvarnou kulturu v nejširším slova smyslu jako nedílnou součást svého duchovního života a bohatství společnosti, jednak je zaměřenou na kultivaci schopností žáků svět kolem sebe citlivě vnímat, prožívat jej, objevovat v něm estetické hodnoty, ty chránit případně i zmnožovat. (*zdroj [Vzděl]*)

Nejsou důležité finální práce dětí. Záleží především na prožívání, pochopení, soustředění, ztotožňování... Na poznávacích procesech a tvůrčí činnosti mají zásadní podíl bezesporu emoce.

Cílem této diplomové práce je zaměření na způsob lidského vyjadřování formou abstraktní malby, jež by měl přispět k rozvíjení fantazie, představivosti a kreativity dětí na základní škole.

Abstraktní umění, v tomto případě malba, se stává jednou z možností tvořivého vyjadřování. Je důležité nabídnout tuto možnost dětem, co nejdříve, protože právě v tomto věku jsou pro ně činnosti spojené s využitím vlastní fantazie a kreativity nejpřirozenější.

Barva má v dětském výtvarném projevu své důležité místo. V raném věku je barva pro dítě přitažlivá a používá ji bez věcné hodnoty, zato však s výraznou sympatií či antipatií. Později v průběhu dospívání inklinuje však dítě stále k určité kombinaci barev a k určité oblibě jednotlivých barev.

Zvláště vhodné je využití barvy při práci s dětmi se specifickými poruchami učení a u dětí hyperaktivních. Osvědčila se práce s barvou při rozvoji zrakového rozlišování barev a tvarů, poznávání jedné barvy, spojování zrakového vjemu s pojmenováním a s charakterickým předmětem. Rozlišování dvou a více barev, nejdříve barev základních, potom odstínů.

Cílem této diplomové práce je pomoci těm, kteří chtějí zlepšovat výkon a tvořivost žáků. Vytvořit větší prostor pro tvořivost a tak překonat problém stresu, trémy a psychické zátěže, které nás sužují v tak uspěchané době.

2. Teoretická část

„Každá forma má obsah – vnitřní znění. Neexistuje forma, jako ostatně nic na světě, která by nic neříkala.“
Vasilij Kandinskij

2.1. Zrození abstraktního umění

Mezi všemi událostmi, které otřáslы světem ve druhém desetiletí 20. století, byla nejhrůznější první světová válka v letech 1914–1918. Byla to první válka, která probíhala na zemi, na moři i ve vzduchu a nejstrašlivější, jaká lidstvo doposud potkala. Stála 10 milionů životů vojáků a téměř stejný počet civilistů.

V oblasti umění zaznamenala léta 1910–1920 nejdramatičtější rozvoj v historii západního malířství. Vzniklo abstraktní umění, které se nijak nesnažilo zobrazovat jakékoli scény, postavy nebo objekty.

Mezi průkopníky abstraktního umění patří **Piet Mondrian** (1872–1944), původem Holanďan, **Kazimír Malevič** (1878–1935) a **Vasilij Kandinskij** (1866–1944), původem Rusové. Náladu této generace vystihl přítel Kandinského, švýcarský malíř **Paul Klee** (1879–1940), když v roce 1945 řekl: „Čím děsivější se stává svět, tím abstraktnější jsou malíři.“

V. Kandinskij narozen v Rusku, v rodině vyhnance, přesto vystudoval práva a ekonomii. Ve třiceti letech se rozhodl studovat malířství a přestěhoval se do Mnichova, který byl tehdy jedním z největších evropských center umění. Obdivoval expresionisty, fauvisty a byl nadšen barevnými světly na lidových malbách na skle. (zdroj [ŠaHi]).

Vasilij Kandinskij: *Neděle (Imprese VI, 1991)* (zdroj [BarV])

„...pravé umění vzniká jen tvorbou z vlastního nitra a po vlastních cestách.“
František Kupka

České umění prožívalo podobně revoluční a bouřlivou dobu. Vnější viditelný svět byl v obrazech popřen a na plátnech se vyjevovaly vnitřní umělcovy vidiny. Umění přestalo být pro mnohé nepoučené oči srozumitelné.

České umění se může pochlubit osobností, která byla u bezprostředního zrodu abstraktního umění.

František Kupka (1871–1957) je považován vedle Vasila Kandinského za průkopníka abstrakce. Malíř pocházel z Čech, žil již od svých čtyřiaadvaceti let téměř nepřetržitě v Paříži. Mnoho lidí ho ve světě dodnes pokládá za francouzského malíře. Byl vynikajícím kreslířem a grafikem, úspěšným ilustrátorem, obávaným karikaturistou a kritikem společenských neduhů. Za bravurní malby si odnášel ceny z pařížských Salonů.

František Kupka: Paní Kupková mezi vertikálami, 1910–1911 (zdroj [ŠaHi])

Hudba je ženského rodu. Může být vážná a velebná, radostná i jásající. Klávesy piana jsou svislé, vertikální pruhy. Paní Kupková se v té záplavě nějak ztrácí. A kdyby se ztratila úplně, zbyl by obraz, nikoli obraz ženy nebo hudby, ale dílo, schopné vyjádřit a vyvolat v člověku pocity, podobné dojmům z hudby.

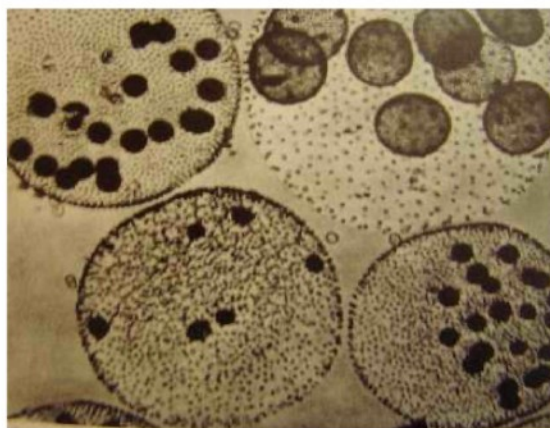
Kupka už nechtěl nadále napodobovat přírodu, ale tvořit nově. Od přírody se však učil, zkoumal její drobnohledné uspořádání, jakýsi prazáklad a prvopočátek. Na obraze se pokusil ztvárnit neviditelný pohyb hmoty, množení buněk. Byl částečně ovlivněn přírodovědným zkoumáním a mikroskopickým pohledem, jeho obrazy však utvářela také víra v nadpozemské síly. (zdroj [Gaff])

2.2. Výtvorné výrazové prostředky

Výrazové prostředky mají významovou hodnotu, reprezentují určité vlastnosti subjektu, jejich řeč se může stát soustavou znaků, které mohou mít určitý obsah. Soustavným uplatňováním určité struktury prostředků vzniká systém (určitý směr nebo sloh). V souvislosti s výrazovými prostředky se využívá účinnosti rytmu, kontrastu, symetrie, harmonie, pohybu apod. Výtvorná řeč ovlivňuje i materiál. Skladbu výtvorných prvků studuje kompozice. Mezi základní výrazové prostředky patří bod, linie, barva, plocha, prostor, prostorový útvar, světlo, tvar.

2.2.1. Bod

Nejjednodušším výtvorným prvkem je bod. Body jako geometrické symboly jsou ve výtvorném umění nejstarší a nejrozsáhlejší oblasti výtvorných symbolů; věda jich zaznamenala kolem šedesáti tisíc ve všech kulturách a dobách. Bod, tečka, symbol středu, stability, soustředění, v kompozici je úběžníkem perspektivity, obrazcem soustředění apod. Bod může být malý, velký, pozitivní nebo negativní, nahrazuje skvrnu, seskupením bodů vzniká plocha (pointilismus, metoda malby pomocí bodů). Řazením bodů vedle sebe vzniká linie. (zdroj [Bal])

O. Kulháněk: Ilustrace (kresba) (použito z [Brk]) Body (mikrofoto) (použito z [Brk])

Z bodů se skládají mikrosnímek i kresba.

2.2.2. Linie

Linie je čára, znak, kterým odlišujeme předmět od pozadí. Má velkou výrazovost a je nejdůležitějším prostředkem při kresbě. Každá má svůj vlastní charakter, osobitý kresebný rukopis. Obrysová linie má rozlišovací funkci. Vnitřní popisné linie mohou naznačovat též objem, povrch, částečně barevnost předmětu, mají podobu rytmické šrafury. Linie je nositelkou výrazu, ten mění její charakter a průběh. Můžeme se setkat s linií plynulou, zpěvně se vinoucí, s linií energicky črtanou, jindy s linií něžné měkkosti nebo naopak násilně rozdrásanou, což souvisí jednak s obsahovou stránkou díla, bezprostředním citovým zaujetím výtvarníka ovlivňujícím pohyb linie, též s temperamentem i výtvarným typem tvůrce. Nejvýrazněji se linie uplatňuje v kresbě a malbě. (zdroj [Roes]) V malbě je linie vytvořena dotykem dvou barevných ploch, může být ukryta v rytmu ploch, v rytmu sochařské hmoty. V sochařství je linie spatřována v obrysovém tvaru sochy, v lineárnosti soch, jejichž hmota je velmi redukována a rozvíjena téměř v ploše. (zdroj [Bal])

V. van Gogh: Zandermanikův dům (kresba) (zdroj [Brk])

V. Rada: Dům (malba) (zdroj [Brk])

Pod pojmem linie se myslí celá řada možností. Patří sem vlasové, jemné čáry tužkou či perem, ale i silné, rozmáchlé stopy štětcem napojené barvou podobné spíše menší ploše apod. Linie může mít i modelační účinek. Ten závisí na menším či větším kresebném přítlaku, má i schopnost prostorotvornou. Z kompozičního hlediska má linie vazebnou, sjednocující funkci.

Stopy jsou takové výrazové prostředky, které nelze zařadit mezi linie. Patří sem skvrny, kaňky, tečky, rozpité linie nepředvídatelných tvarů, rozmazané stopy měkkého kreslicího materiálu, stopy úhlem či rudkou na plocho, zádrhy, odstíny téže barvy nebo tuše u lavírovaných kreseb apod.

Kresba provedená pouze liniemi se nazývá lineární kresba. Tímto způsobem člověk od nepaměti vyjadřoval své myšlenky a zobrazoval věci, které ho obklopovaly.

Linie je základním prostředkem výrazu a pomocí ní se zachycují tvary trojrozměrných objektů.

Technická linie se provádí od ruky hlavně v technickém kreslení. U technických náčrtů se vyžaduje přesnost a věcnost linie odpovídající technickému obsahu kresby.

Kreslířská linie je citlivá a plynulá, působí svou měkkostí a plastičností využívá-li se přitlaku a odlehčení ruky při práci. (zdroj [Hejn])

Použitím odlišných nástrojů či materiálů se dosáhne různé síly (šířky) linie. Čára propisovací tužkou, fixem nebo redisperem zanechává na papíře neměnnou stopu. Na její šířku má jen vliv přitlak či odlehčení ruky. Na přitlak či odlehčení ruky reagují citlivě rudka, uhlí nebo pero. Odlišné stopy zanechávají tužka, štětec, pero i dřívko.

Linie mohou být rovné, plynulé, přerušované, lomené, zvlněné, krátké, dlouhé, kladené hustě nebo řídce vedle sebe a to zcela volně v určitém rytmu. Zde jsou ukázky šrafury a rytmického řazení linií.

R. Falk: Portrétní studie (zdroj [Brk]) D. Mrázková: Zkamenělé vteřiny (zdroj [Brk])

Liniemi se nevytváří jenom obrysy. Hustým kladením linií vedle sebe, případně jejich křížením je vyjádřena plocha. Tomuto způsobu se říká šrafování. Hustě šrafované plochy působí vedle světlých ploch kontrastně. Plocha se dá vyjádřit také kresebně, kreslí-li se hranou či plochou měkkých kreslířských materiálů (uhel, rudka apod.)

Aby estetické působení díla bylo co nejsilnější, je předem třeba uvážit výběr a uspořádání linií a tvarů v ploše. Tomuto vnitřnímu rozvržení patří název kompozice – skladba výtvarného díla. Lineární kompozice je kresebné rozvržení linií a tvarů v ploše podle určitého řádu. Tvar umístěný v ploše pouze náhodně, bez rozmyslu, kompozici narušuje. Způsob rozvržení je rozmanitý, závisí na osobním zaměření autora a jeho uměleckém záměru.

K tomu, aby kresba upoutala diváka a vyvolala určité napětí, lze v kompozici využít různých výrazových prostředků:

- kontrastu různých druhů linií
- kontrastu tvarů a jejich velikostí
- kontrastu světlých a tmavých linií
- kontrastu světlých a tmavých ploch
- kontrastu stop různých druhů kreslířských nástrojů a materiálů.

P. Klee: Nefigurativní kompozice (zdroj [Brk])

Linie je rovněž schopna být časovým prvkem v díle, dynamickou drahou. Do povahy linie se promítají základní psychofyzilogické složky tvorby; horizontální linie navozuje klid, setrvání, věčnost, hladiny moře apod. Vertikální linie působí aktivně. Diagonála vyvolává neklid, nejistotu, pohyb. Tvorba z těchto základních linií těží mj. zobrazování statičnosti nebo dynamičnosti, při ohraničení tvarů nebo propojování tvarů, při plošné nebo prostorové skladbě díla, při vyjádření rukopisných hodnot. Je proto rovněž v těsném vztahu k prostoru, perspektivě, barvě a všem ostatním složkám výstavby díla. *(zdroj [Bal])*

2.2.3. Barva

Barva plní v uměleckém díle několik funkcí. Odlišuje od sebe různé plochy, nezáleží přitom na jejich reálné barevnosti. Charakterizuje objektivně určitý předmět. Barvou je vytvářena spojitost s objektivní realitou. V ní věci či prostředí mívají nejčastěji určitou typickou barevnost. Mnohdy barevná skvrna sama o sobě je schopna evokovat představu konkrétního prvku reality, má asociační schopnost. Barvy mohou vyvolávat prostorový dojem na základě působení vlastností tzv. teplých a studených barev. Barvy mají emotivní schopnost. Působí na naše citění a nálady. *(Zdroj[Roes]) (podrobněji o barvě v kapitole 2.3.)*

2.2.4. Plocha

Plocha je dvojrozměrný geometrický útvar rozložený do roviny. V malířství a grafice je obrazová plocha složkou podmíněnou materiálem, prostředky i technikou. *(zdroj [Bal])*

Výtvarný umělec – malíř se vyjadřuje barvou v ploše (převádí trojrozměrnou skutečnost do dvojrozměrné plochy podkladu). Může znázornit perspektivními prostředky ilusi prostoru, vyvolat dojem objemovosti, zobrazuje-li výjev ze života (figurální motivy, podobizny, krajiny apod.). Na druhé straně mohou jeho malířské projevy vycházet z plochy, nepopírat ji, ale skutečnost zobrazit jen plošně. Objevuje se v moderním malířství nebo dekorativním projevu. *(zdroj [Hejn])*

Plocha může být velká, celistvá, malá, drobná, světlá, tmavá, lehká, těžká, hladká, lesklá, se strukturou, ... *Mohou to být také skvrny (kaňky – kápnuté, stříknuté, konturou ohraničené, rozpité plochy).* (zdroj [ŠkaVa])

2.2.5 Prostor

Každé malířské nebo sochařské dílo řeší ve svém odrazu skutečnosti otázku prostoru. Prostor je vnímán pomocí světa, stínu, barvy a zdánlivého zkracování a zmenšování rozměrů předmětu. Malířství a grafika řeší otázku prostoru na dvojrozměrné obrazové ploše. V sochařství je otázka položena a ve svém řešení předjata hmotnými předpoklady sochy, její trojrozměrnou hmotou. (zdroj [Bal])

2.2.6 Světlo

Světlo je přírodní forma energie, která z hlediska výtvarného umění je mimořádně důležitá tím, že shrnuje ve svém spektru všechny barvy a zviditelňuje svět. Světlu je polaritní stín, kterým však v umění nemusí být světlo bezpodmínečně provázeno. (zdroj [Bal])

Existují dva základní obecné principy pojetí světla. Jsou to fyzikální a psychologické aspekty.

Psychologické aspekty světla poskytují umělci ničím nenahraditelný výrazový prostředek. Tři faktory (směr světla, množství světla a kvalitu světla) využívají k postižení tvarů věcí, k vyjádření vlastního poslání celého díla a rovněž k vybudování kompozice, a to tak, že rozčleňují plochy světla a stínu takovým způsobem, aby tvořily harmonický a oku ladící celek. Světlo, které na model dopadá, sděluje, zda je tvořen plochými tvary nebo zda je zaoblený, kulovitý, vypouklý atd. Světlo odkrývá všechny fyzikální charakteristiky modelu, ukazuje jeho rozměry a proporce srovnáním s ostatními předměty. V závislosti na tom, zda je osvětlení modelu ostré, intenzivní, jasné, měkké, monotónní nebo studené – spolu s dalšími faktory – může model vyjadřovat štěstí, smutek, stísněnost, klid a další nálady.

Z hlediska fyzikálního nám světlo umožňuje vnímat tvar a velikost předmětů. Existují dva typy nebo zdroje světla, které se využívají při kreslení nebo malování. Jsou to přirozené zdroje světla (slunce a měsíc) a umělé zdroje světla (elektrické osvětlení, plynové osvětlení, svíčky atd.).

Tyto světelné zdroje lze použít jednotlivě nebo v kombinaci. V druhém případě je model osvětlen základním světlem a dalšími doplňkovými zdroji. Osvětlený předmět vytváří stín. Vržený stín kopíruje obrysy osvětleného předmětu. Stín je deformovaný do šířky i délky v závislosti na poloze světelného zdroje. (*zdroj [Parra]*)

Odražené světlo pomáhá vnímat tvary předmětů, umocňuje objem. Osvětluje ty části, které jsou ve stínu. Umělec používá odrazové desky.

Modelování znamená dosažení iluze třetího rozměru pomocí světla, kontrastu, barvy a perspektivy. Důležitým a rozhodujícím činitelem je směr světla. Umělec musí nalézt nejvhodnější směr světla, aby dosáhl nejlepšího možného vymodelování.

Slabé světlo potlačuje odražené světlo a tvorbu tmavých, téměř neproniknutelných stínů. Příliš mnoho světla může zmenšit objem, který je deformován světelně zvýrazněnými plochami a odrazy téměř stejně silně jako světlem samotným. Množství světla ovlivňuje kontrast obrazu a zároveň mění i jeho šerosvit. Šerosvit představuje kombinaci světla a stínu.

Kvalitou světla se rozumí změny kontrastu, šerosvitu, vztahu světla a stínu atd., které jsou na modelu podle toho, zda je osvětlení měkké nebo tvrdé, silné nebo slabé. Světlo běžné žárovky v bodové lampě, soustřeďující své paprsky na model, je typickým příkladem přímého světla. Jeho hlavním rysem je to, že vytváří ostré kontrasty.

Rozptýlené světlo je typ osvětlení, které zahrnuje přirozené světlo za pošmourného dne nebo se sluncem napůl ukrytým za mraky, světlo jasného dne procházející oknem, jímž slunce nesvítí přímo, nepřímé umělé světlo a jakýkoliv zdroj, který při ztlumení poskytuje rozptýlené světlo. (*zdroj [Parra]*)

2.2.7. Tvar

Tvar bývá v plošném díle naznačen obrysovou linií nebo stykem barevných ploch. V moderním umění zachází umělec s tvarem volně, řídí se svými emocemi, prožitky, které ho vedou k osobité stylizaci a deformaci

tvary ve prospěch umocnění jejich obsahové působnosti. Tvar bývá často odtržen od reálného předmětu a stává se sám se svou schopností v nekonečných variacích přijímat rytmus, barvu, světlo, ovládat prostor, dostatečně nosným tématem umělecké tvorby. Tvorbu i vnímání tvaru nejvýrazněji ovlivňují hmatové – baltické počítky, proto při vjemu např. hranatého nebo lomeného máme pocit ostrosti, větší zranitelnosti, rozjitření, při vjemu oblého tvaru naopak pohlazení, láskyplnosti nebo měkkosti. (*zdroj [Roes]*)

Sama kompozice (skladba) je nositelkou výrazu. Tvoří ji struktura výrazových prostředků.

2.3. Vlastnosti barev

Vědní obory zabývající se výzkumem barev, se nemohou obejít ve svých teoriích bez poznání a vysvětlení používaných termínů a vzájemných vztahů mezi barvami.

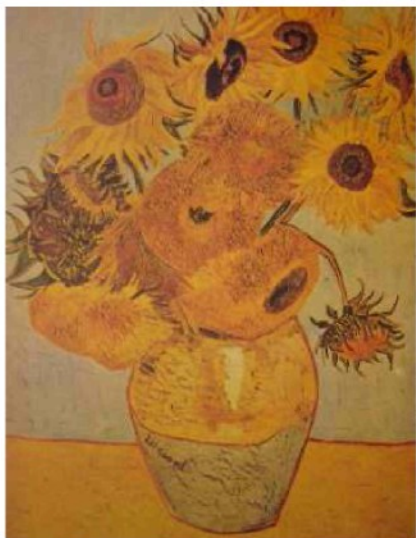
Vlastnosti spolu souvisí: barevný tón, světlost barvy a sytost barvy.

Odstín se získává dvojitým způsobem. Změnou světlosti barvy a lomením, neboli změnou světelného charakteru. V prvním případě změna nastává přidáním bílé barvy (zesvětlením) a přidáním černé barvy (ztmavením). V druhém případě se tón získává přidáním jedné barvy nebo více barev ostatních.

Světlost barvy je přirozená nebo získaná. Nejvyšším stupněm světlosti je barva bílá, naopak nejnižším stupněm světlosti barva černá.

Sytost barvy označuje maximální koncentraci intenzity barvy. Prakticky se jedná o použití barevné pasty přímo, neředěné ani nemíchané. Opakem sytosti je bledost.

Tón, světlost i sytost jediné (izolované) barvy lze těžko určit bez možnosti srovnání. Lidské oko nesnadno určuje kvalitu barvy v barevném vjemu, zato však velmi citlivě určí i jemné rozdíly při vzájemném pozorování několika barevných vzorků. *(zdroj [BrP])*

Ostře modré pozadí by ubíralo na zářivosti – působivosti sytě oranžovým a žlutým slunečnicím. Malíř chtěl zdůraznit v obraze slunečnici, ztlumil proto ostrost barvy přimícháním barvy jiné. Říkáme, že barvu lomil (zmírnil její zářivost). Barvy, jejichž sytost je ztlumena jinou barvou, jsou lomené. V praxi lze zvolit jednu sytou barvu a postupně k ní přimíchávat šedou v různých odstínech. Původní barva se bude tlumit, lomit.

V. van Gogh: Slunečnice (zdroj [BrP])

2.3.1. Dělení barev ve výtvarném projevu

Ve výtvarném projevu se dělí barvy podle jejich charakteristiky na dvě základní skupiny. Bílá, šedá, černá, zlatá a stříbrná jsou barvy neutrální. V praktickém životě se za neutrální barvy považují všechny barvy, které neruší barevné vztahy ve svém okolí. Druhou skupinou jsou barvy živé (ostatní barvy spektra). Sem patří základní barvy, podvojně (popř. potrojně) a doplňkové barvy.

Za základní barvy považují ty barvy spektra, které lze dále rozkládat, tj. žlutá, červená a modrá, přesněji žlutá, purpurově červená a azurově modrá. Pro malíře to znamená, že tyto barvy se nemohou namíchat z jiných barev, a naopak z nich se mícháním dají získat téměř všechny barvy ostatní. (zdroj [Brk])

Uprostřed barevného terče jsou primární barvy. Střední prstenec barevného kotouče má sekundární barvy. Mnoho dalších barev se dostane mícháním barev primárních a sekundárních. Jsou na vnějším obvodu barevného terče (příbuzné). Existují také barvy potrojně, které vznikají smícháním všech tří barev základních, ale v nestejném poměru. Jsou to vlastně směsi dvou barev podvojných. Oranžová s fialovou dá zvláštní hnědou, která se někdy označuje jako kaštanová. Z oranžové se zelenou vznikne smícháním teplá zeleň olivová, nazývaná khaki. Z fialové se zelenou se namíchá zvláštní lomená modř, které se někdy říká švestková modř. Přimíchá-li se do potrojných barev běloba, vzniká bohatá škála decentních, jemných barevných odstínů.

Doplňkové neboli komplementární barvy jsou dvojice základní a podvojně barvy. Smíchají-li se dvě základní barvy v barvu podvojnou, tvoří tato podvojná barva doplňkovou barvu k té základní, která míchána nebyla. Když se barvy doplňkové smíchají ve stejném poměru, dají neutrální šed', v nestejném poměru se lomí. Doplňkové barvy vedle sebe vytváří maximální kontrast.

Na barevném terči leží úhlopříčně proti sobě. Když se při malování položí vedle sebe doplňkové barvy, budou křičet a dráždit oči.

2.3.2. *Vztahy kontrastní*

Jsou to takové vztahy, při kterých je jedna barva ovlivňována druhou.

Elementární kontrast vzniká mezi třemi barvami a více sytými, hlavně pak základními barvami.

Teplotní kontrast vytvářejí dvě skupiny barev teplotně protikladných (teplé a studené). Mezi teplé barvy patří žlutá, žlutooranžová, červenooranžová a červená, mezi studené fialová, fialovomodrá, modrofialová, modrá, modrotyrkysová, tyrkysová a tyrkysovozelená. Ostatní barvy mohou působit teple i studeně podle toho, v sousedství jakých barev se nacházejí. Např. olivová zelená vedle teplých hnědých tónů působí chladně, naopak v sousedství barev modrých studených působí teple. Barva bílá působí studeně a barva černá působí teple. Vztah teplých a studených barev je však velmi relativní a to podle odstínu, kterým jsou zbarveny. I zde se projevuje simultánní kontrast – teplá vedle studené svou teplotu zvýší naopak.

Světlostní kontrast vzniká tam, kde se setkají dvě barvy. Světlé a tmavé mají výraznou schopnost vyvolávat dojem prostoru. Světlostní kontrast barev je jediný kontrast barev, kde nezáleží na tónu barevných ploch.

Kontrast sytostní – kvalitativní vzniká mezi barvami různé sytosti, zejména v rámci téhož tónu (růžová – červená). Nesyté lomené odstíny dají výrazně vyniknout čistšímu tónu.

Kontrast kvantitativní – proporční je kontrast plošných výměr barev v kompozici. Je založen na tom, že barvy syté, intenzivní a čisté potřebují ke svému uplatnění mnohem menší plošný rozsah než barvy temné, kalné a studené nebo neutrální. Aby se účinek barev v kompozici navzájem nerušil, je třeba jim dát rozdílnou velikost ploch. Např. zaujme-li červená vedle žluté relativně stejnou plochu a jsou-li v silném kontrastu, je vnímání této kombinace provázeno nepříjemnými pocity napětí. Tento silný kontrast vyrovnáme zmírněním intenzity jedné z nich tak, že zmenšíme plochu jejího působení. (zdroj [Brk])

Kontrast komplementární vzniká mezi dvěma doplňkovými barvami. Je založen na fyziologickém jevu, kdy jedna barva indukuje barvu druhou a to barvu doplňkovou. Výraz obou barev se zesiluje a upevňuje, fixuje a stabilizuje.

Kontrast simultánní vzniká mezi dvěma barvami neúplně doplňkovými, které nejsou ani příbuzné, ani zcela komplementární. Výraz obou barev se nezpevňuje, ale naopak rozrušuje, vytváří pohyb...

Obraz francouzského malíře Roberta Delaunaye (1885 – 1941) by mohl být studií k zákonům barevných kontrastů. Umělec pracuje naprosto promyšleně výraznou silou vzájemně se ovlivňujících barev.

R.Delaunay: Nekonečný rytmus (zdroj [Ples])

Kontrast aktivních a pasivních barev se kryje do značné míry s kontrastem teplotním. Aktivněji působí barvy teplejší a naopak pasivněji barvy studené. Jejich aktivita však také náleží na sytosti barevného tónu. Jasný, čistý, barevný tón působí aktivněji než stejný tón lomený bílou či černou, přičemž platí, že černá snižuje aktivitu barevného tónu mnohem výrazněji než bílá.

Kontrast lehkých a těžkých barev závisí na světlosti barev, takže se světlé a lehké barvy do značné míry kryjí. Je možné říci, že zesvětlené barvy působí lehčeji než barvy ztmavené, přičemž barvy nacházející se v okruhu modré působí lehčeji než barvy v okruhu červené.

Kontrast dojmu blízkosti a vzdálenosti se zakládá v podstatě na tom, že aktivní barvy působí dojmem blízkosti a pasivní dojmem vzdálenosti. Se vzrůstající vzdáleností však barvy mění svou sytost. Jasnost barvy se oslabuje tím, že se zesvětluje nebo ztmavuje. Má vliv i teplota. Teplé barvy působí blízce, přibližují se, vystupují z obrazu ven. Studené barvy se oddalují, působí dojmem dálky. (zdroj [Brk])

2.3.3. Barevná harmonie

Kontrasty úzce souvisí s laděním barev neboli s barevnou harmonií. Podmínkou harmonie je pořádek, uspořádanost a pravidelnost. Názory na barevnou harmonii se liší, je možné dokonce říci, že každý autor má své pojetí. Proto je pro vytvoření barevné harmonie rozhodující především barevné cítění, smysl pro barvu a vkus.

Harmonické barvy jsou ty, které na barevném terči leží blízko sebe, například modrá, světle modrá, zelená a světle zelená. Toto jsou příklady různých skupin harmonických barev.

(zdroj [Watt])

Harmonie se užívá pouze pro příjemné barevné kombinace. Obvykle se rozlišují čtyři skupiny barevných sestav: Sestava jednobarevná, v níž se uplatňují různé stupně téže barvy. V takové sestavě se počítá s lomením, zesvětlováním a ztemňováním barev. Sestava barev příbuzných, jako jsou purpurová a fialová, červená a oranžová, které leží v barevném kruhu poblíž sebe.

Sestava souzvučná vzniká tehdy, když jedna barva prostupuje všechny ostatní barvy tvořící barevnou kompozici: purpurová, červená a oranžová (rozhoduje červená, obsažená v purpurové i oranžové). Vedoucí barva má pak převažovat i plošně a svou sytostí, obě zbývající se jí podřizují. Sestava pestrobarevná váže navzájem pestré barvy nejrozličnějších tónů a odstínů v různě velikých plochách a má přes svoji složitost působit uceleně. Ve správné volbě tónů a poměru velikosti je třeba vypěstěného citu. (zdroj [Watt])

2.3.4. Barevná kompozice

Kompozice – uspořádání prvků podle určitého řádu. Barevná kompozice využívá v první řadě kontrastů.

Barevnou kompozicí se rozumí sestavování barev do sestav s určitým výtvarným záměrem. Platí pro ni v zásadě tyto prostředky: Nezdůrazňovat detaily, vyhnout se rovnoběžkám, nezdůrazňovat dvě různé skupiny v jednom obraze, velkou skupinu barev vyvážit malou, osvětlení figur či předmětů musí být jen z jedné strany, celý obraz musí mít jednotnou tóninu, musíme pracovat s citem. (zdroj [LaPr])

Dříve než začne malíř pracovat, dobře si promyslí uspořádání prvků a barev na ploše obrazu, aby dílo působilo harmonicky a zároveň aby jeho účinek na diváka byl co nejsilnější. Barevná kompozice je součástí celkové výstavby obrazu – z linií, barev a ploch.

G. Morandi: Zátěží s vázou (zdroj [BrP])

Uspořádání ploch a tvarů napomáhá vnímání obrazu podle záměru autora. Při práci vychází malíř z poznatků o vzájemných vztazích barev. Některé plochy na obraze nechává malíř záměrně vyniknout. Jsou to dominanty, které na první pohled zaujmou.

2.4. Barva z hlediska vjemu

Pojem barva s přídavnými jmény červená, modrá, žlutá atd., tedy barva vnímaná našimi smysly, je v mezinárodním měřítku výrazem pro barevný vjem, tedy pro oblast psychosenzorickou.

Na vytváření barevného vjemu se podílejí čtyři důležité faktory: světlo, předmět, oko a mozek.

Světelné paprsky odražené od předmětu proniknou do oka a podráždí tam buňky citlivé na určité úseky světelného záření. Toto podráždění je vedeno nervovými dráhami z oka do zrakového ústředí v mozku a teprve tam se utváří barevný zrakový vjem.

Podstatu a vlastnosti světla zkoumá fyzika, okem jako orgánem zraku se zabývá fyziologie a úlohu mozku při vytváření zrakového vjemu zkoumá psychologie. *(zdroj [Brd])*

Velice výstižně hovoří o barevném vjemu filmový režisér, etnograf a filmový teoretik Ludvík Baran:

„Zázrak barevného vjemu se zkoumá už více než dvě stě let. Vznikla celá řada teorií. Na vidění se podílí celá jedna třetina všech nervových vláken v těle, tj. asi jeden milion. Oko, původně výchlipka mozku, je s mozkiem trvale spojeno. Zrakové vnímání úzce souvisí s psychikou a má řadu subjektivních aspektů. Kvalita pozorování a vidění souvisí s objemem poznatků, s pamětí a praxí. Vnímání barev a reakce na podněty barevných světél je u člověka vysoce organizovaný proces, který v něm budí různé reakce, nálady a psychické stavy emotivního charakteru. Zázrak barevného vjemu je dovršen myšlením. To je spojeno historicky, společensky a kulturně s poznáváním světa jako neustálý živý proces, jako výsledek stádia kulturní a ekonomické úrovně, jako protiklad mezi objektivním a subjektivním pohledem a jako konfrontace minulosti, přítomnosti a budoucnosti.“ *(zdroj [Bara])*

2.5. Barvy z hlediska psychologie

2.5.1. Synestézie

„Barva je prostředek bezprostředního působení na duši. Barva je klávesa. Oko je úderné kladívko. Duše je klavír s mnoha strunami. Umělec je ruka, která úderem na tu nebo onu klávesu způsobí vibraci duše.“

Vasilij Kandinskij

Už v tomto citátu je obsaženo Kandinského nadšení pro audition colorée neboli barevné slyšení, to znamená pro synestézii mezi hudbou a barvou. (zdroj [Bro])

Jedním z nejznámějších jevů, které v oblasti vnímání existují, je synestézie neboli barevné slyšení, při němž se při zvuku hudby u některých citlivých jedinců vybavují barvy. Synestézií se zabývala řada psychologů. Došli k závěru, že slučování barev se zvuky se vyskytuje poměrně často, zvláště u dětí. Zvukové podněty mají vliv na vnímání některých barev, a naopak, některé barvy zesilují nebo zeslabují současně vnímaný vjem sluchový. Například zvýšené dráždění sítnice zelenou barvou sluchový vjem utlumuje, proto se zelené barvy používá v hlučných prostředích nebo nemocnicích. Pokusy ukázaly, že člověk vnímá barevnou škálu trochu jinak, jestliže mu současně znějí ve sluchátkách tóny: při vnímání vysokých jasných tónů se barvy zdají světlejší, při nízkých tónech tmavší. (zdroj [Ples])

Kandinskij vskutku vnímal barvy všemi smysly a dal tak příklad neobyčejné citlivosti pro jednotlivé barvy.

Žlutá je teplá barva, přibližuje se k diváku, excentricky vyzařuje. Stupňuje se zesvětlením. Hluboká tmná žlutá neexistuje. Působí jako materiální síla, nevědomě se vrhající na předmět a vyzařující bezcílne na všechny strany. Uzavřena v geometrickou formu, zneklidňuje ji, bodá a rozrušuje. Tato vlastnost může být stupňována a žlutá potom zní jako hlasitý tón trubky, jako fanfára.

Modrá je chladná barva, vzdaluje se od diváka, v modrém kruhu klesá oko v jakémisi soustředném, do dále směřujícím pohybu. Modř se prohlubuje a stupňuje ztmavením, vede člověka v nekonečno, v nadsmyslnou hloubku a klid. Zesvětlena působí stejně. Vyvolává pocit neurčitosti, vzdálenosti od člověka. Stupně modré odpovídají flétně, base, varhanům.

Žlutá, ochlazená modrou, ihned přechází do zelena, působí nemocně a nadsmyslně. Protiklady žluté a modré se pak vyrovnávají v klidu čisté zelené. Blíží-li se žluté, stává se životnou, mladistvou a radostnou, blíží-li se modré, přemýšlivou.

V bílé mizí všechny barvy. Je to velké mlčení, ale plné možností jako nic před narozením.

Černá je nic bez možností, konec na věky...

Šedá má klid zelené, bez jejích možností. Bezútěšný klid se slabou nadějí. Nechává jako neutrální vyniknout ostatním barvám bez významného ovlivnění.

V červené je hukot a žhnutí, uzavřené více v sobě než působící navenek, mužská síla. Světlá teplá červeň působí odhodlaně, hlasitě triumfujíc jako fanfáry. Kraplak je barva velmi hluboká, odtud její žár, jako by se připravovala k divokému skoku, zvučí jako vášnivé střední a hluboké tóny cella. Zesvětlena, je mladistvá, radostná, zní jako jasně zpěvné tóny houslí nebo malých zvonečků. Oranžová, spojující vyzařování žluté a soustředěnou sílu červené, působící jako zdraví a síla slunce, jako silný alt nebo v largu znějící housle.

Ve fialové je červená vzdálena člověku modří, působí vyhasle, zní jako anglický roh, šalmaj, jako dřevěné nástroje.

Všechny tyto charakteristiky jsou jen náznaky chvění, které nelze popsat slovy. Kandinského vztahy mezi barvou a zvukem lze využít k vyjádření hudby barvou. (zdroj [Bro])

2.5.2. Asociace

„Barva je psychickou silou, je viditelnou duší. Kdybychom mohli vidět lidskou duši, jednou z forem, kterými by se projevovala, byla by barva.“
Jan Zrzavý

Asociace jsou duševní pochody, které vyvolávají a sdružují představy. Mezi barvami a lidskými pocity existuje zvláštní vztah. Některé barvy vyvolávají v lidské psychice pocity veselé, jiné vyvolávají smutek. Jsou barvy příjemné nebo naopak protivné.

Leccos má na svědomí fyziologické působení barev. Např. bylo prokázáno, že žlutá, červená, oranžová nás podněcuje ke zvýšené činnosti, zatímco modrá a zelená nás uklidňují a vyvolávají útlum tělesných funkcí. Ve vědomí člověka však dochází ke stavům, kdy jedna a táž barva vyvolává u některých lidí pocity příjemné, u druhých nepříjemné.

Vnímání barev často doprovází citové zážitky. Kdo si spojuje např. žlutou barvu se sluncem a pampeliškami na jarním trávníku, poznamenal slavný psychiatr, profesor Vladimír Vondráček (1895 – 1978), bude mít pocit libý, kdo ale se žloutenkou, bude mít jistě pocit nelibý.

Asociace barev s některými zážitky mohou být neobyčejně silné. Barva pak může okamžitě vyvolat určitý prožitek, ba stačí dokonce pouhá zmínka o takovém zážitku, aby vznikl vjem barvy. (zdroj [Ples])

Například žlutá asociuje narcis, pampelišku, měsíček, slunce, žlutý krokus, citron, vaječný žloutek, blatouch, podběl..., podle nálady i povahy.

Američtí badatelé zjistili, že mnohem užitečnější jsou představy k dané barvě než představy barvy k pojmu. Například pojem tráva asociuje nejen travu, ale celou řadu dalších pojmů, respektive věcí. Trávu asociuje jen v nízkém procentu. Je užitečné cvičení v rozvíjení asociací na danou barvu.

Bezprostředním přínosem je evidentní rozvoj citlivosti k barvám.

2.5.3. Symbolika

„Mezi Aztéky byla černá spojována s temnotou, chladem, vyprahlostí, válkou a smrtí. Také odkazovala k některým bohům: k Tézacatlipokovi, Mixcóatlovi; k prostoru: sever; k času: Técpatl; ke křemenu; k luně; k orlu. Namalovat něco černého bylo jako vyslovit nebo vyvolávat všechny tyto představy. Každá z barev znamenala prostor, čas, nějaké bohy, jisté hvězdy a nějaký osud.“
Octavio Paz, mexický básník

Barvy mají svou symboliku už od nejstarších dob člověka. Většinou vznikala na základě přírody, a proto mají často symbolické významy jednotlivých barev u různých národů společné rysy. Tato symbolika se však může lišit, dokonce mít protikladné významy. Barevná symbolika měla svůj význam ve středověké liturgii a v heraldice, zachovává si ho i dodnes.

Symbolika dopravních značek a signálů, rozlišení kabelů či v chemickém průmyslu potrubí, označení vlajek, rozlišení dressů sportovních mužstev...

V malířství se symbolika barev uplatňovala od počátků. Ať už v byzantském malířství a umění evropského středověku, kdy se používalo barev v symbolickém významu podle podrobných církevních předpisů či zvyklostí, nebo v 19. století, kdy vznikl dokonce umělecký směr nazývaný symbolismus. Symbolická role barvy byla v malířství vždy živá, neboť dávala obrazu hlubší význam, který se nevyčerpával jen fyzickou existencí a optickým zjevem zobrazovaného předmětu.

Zvláštností barevné symboliky je její dvojjazyčnost: každá barva má svou dobrou i zlou podobu. Červená je barvou krvavého násilí, barvou válek a válečníků. Ale zrovna tak červená podle dávných představ chránila proti nemocem, čarám a kouzlům. Zelená byla vždy symbolem života, znovuzrození, svěžesti a mládí, přírody, jara a naděje. Zelená má ale i odvrácenou tvář: je to barva zlých duchů a démonů. Modrá je barva vody a vzduchu, nekonečného průzračného nebe. Ale modrá, barva měsíčního svitu, může být také barvou tajuplných mocností, dobrých i zlých...

(zdroj [Ples])

2.5.4. Vnímání barev

Problematika vnímání barev je velmi složitá záležitost. Vzhledem k tomu, že postoj k barvám je u různých lidí odlišný a že barevná senzibilita může mít řadu stupňů a podob, je tento jev ještě složitější. V prvním desetiletí našeho století podnikl anglický psycholog Edward Bullough výzkumy, v nichž zjistil rozdíly ve vnímání hodnocení barev. Podle výsledků seřadil pokusné osoby do čtyř skupin:

Typ objektivní barvu v postatě subjektivně nehodnotí, zaujímá zdrženlivé stanovisko zaměřené spíše intelektuálně než emocionálně. Brání se oceňovat barvu samu o sobě a má-li dát některé barvě přednost, pak často volí hledisko účelové.

Typ fyziologický se vztahuje především k fyziologickým kvalitám barev, ke vzrušivosti, k jasů a k teplotní kvalitě. Citlivost pro teplotní kvality barvy je nápadná a oceňování barvy velmi důrazné, osobně angažované.

Asociativní typ zdůrazňuje asociativní obsah, že barva sama může ustoupit do pozadí, stane se jen podnětem k reprezentaci subjektu. Někdy tento typ jen obtížně hodnotí barvu samu z hlediska jejích vlastních kvalit, proto bohaté asociace tomu mohou překážet.

Charakterový typ Bullogh pokládá za případ zvláště vyvinutého typu fyziologického. Nápadná je nepřítomnost abstraktní záliby pro barvu. Může za tím být skryto mínění, že každá barva může být žádoucí, protože představuje výrazovou individualitu.

I učitel si musí být vědom, že každý žák je jedinečná osobnost, která různým způsobem přistupuje k řešení výtvarného úkolu. Proto aby mohl proniknout do individuálních zvláštností žákovy práce, pochopit psychické procesy při jejím vzniku a pak i objektivně zhodnotit celé úsilí žáka, k tomu je třeba mít nejen hluboké odborné znalosti a pedagogický um, ale i bezpečně znát žákovu osobnost a jeho převažující inklinaci k určitému výtvarnému projevu. Pomocným kritériem je učiteli přibližné určení výtvarného typu žáka. (zdroj [Troj])

J. Uždil uvádí jako nesporné dělení na dva základní typy: Extrovertní a introvertní. Zdůrazňuje přitom, že jen vzácně se lze setkat s vyloženými, čistými typy. Spíše se setkáváme s typy smíšenými. Tato skutečnost ztěžuje klasifikaci i možnosti jejího pedagogického využití. U extrovertního typu, který většinou převládá u chlapců, je větší zájem o kreslení a modelování, menší o malbu. Žák nemívá citový vztah k objektu výtvarného zobrazení, zajímá ho jen jeho tvar, modelace (osvětlení) a prostor (perspektiva). Těmto žákům je třeba umožnit práci odpovídající jejich zájmu o technické náměty, experimentaci s výtvarnými technikami a práce studijní povahy. U introvertního typu, kde je nepatrně větší procento dívek, je naproti tomu zřetelný subjektivní vztah k zobrazovanému, projevující se jak v tvarovém, tak i v barevném podání. Žák tíhne více k fantazijnímu projevu než ke studiu podle skutečnosti. Ve výtvarné výchově je třeba stále tomuto typu umožňovat rozvoj fantazijní složky. *(zdroj [Troj])*

Victor Lowenfeld, výtvarný pedagog, profesor Pensylvánské univerzity, dělí výtvarné typy následovně: Vizualní typ je převážně extrovertní, chce si přiblížit kreslířským zobrazováním vnější svět, lpí více na tvarově zajímavých vlastnostech věcí, nelibuje si v tak svobodném, volném koloritu (barevnosti), často lomí barvy jen proto, aby kolorit přiblížil dojmu skutečnosti, barevná skladba není tak jednoznačná, dekorativní účinek je menší. Haptický typ je převážně introvertní, nijak se nevyhýbá barvě, používá ji v čisté podobě, barvy nemíchá, nezpracovává je, klade barvu plošně, výtvoři působí dekorativně, barva vedle barvy tu dospívá k plnému uplatnění. *(zdroj [RoDi])*

Raoul Trojan uvádí další dělení typů a to podle inklinace určitému způsobu technického provádění a volby výtvarných prostředků. Tato typologie je zvláště zajímavá pro učitele. Grafický typ se lépe vyjadřuje kresbou, lineárním řešením, raději černobíle. Malířský typ inklinuje k citové barevné skvrně, užívá nezvyklé tóny, myslí nejprve v barvách, pak v tvarech. Plastický typ dobře kreslí, nerad a neúspěšně pracuje s barvou. Myslí především na prostor, objem, tvar. Jeho doménou je práce s hmotou. Výtvarně konstruktivní typ dobře myslí, má fantazii a představivost, schopnost kombinace. Dosahuje překvapivých výsledků ve výtvarně řemeslné práci, méně úspěšný je v pracích studijní povahy, v nichž nad výtvarností převažuje precizní provedení. Barvu chápe a cítí většinou jen jako doprovodnou složku tvaru. *(zdroj [Troj])*

„Dítky nejdražší Boží dar a klenot nejpilnějšího opatrování hodny jsou.“

J. A. Komenský

Informatorium školy mateřské

2.6. Specifika dítěte mladšího a středního školního věku

2.6.1. Role žáka v mladším školním věku

Vyspělost pozornosti je jedním ze základních předpokladů k osvojování nových poznatků při školním vyučování. Školní začátečníci se tu v mnohém podobají ještě dětem předškolním. Bývají těkaví, vedlejší podněty snadno upoutají jejich pozornost a soustředění na určitý předmět je jen krátkodobé. Počítá se, že děti v 1. třídě se dokáží v průměru soustředit na jeden předmět asi na dobu 10 až 15 minut. Individuální rozdíly jsou však velké a u některých méně vyvinutých dětí bývá školní začátek svízelný ani ne tak pro nedostatek nadání jako právě pro malou schopnost soustředit se. Postupně se však dítě soustřeďuje na úkoly hlouběji a trvaleji, uvědoměle si přívod podnětů organizuje. Což znamená, že ví, na co má dát pozor a na co nikoliv. Věnuje aktivně svou pozornost nejen tomu, co vzbuzuje spontánně jeho zájem, ale i tomu, co učitel nebo vychovatel k pozornosti předkládá. Jestliže se podaří dosáhnout toho, že učební látka odpovídá právě zájmu dítěte a je podána tak, že to jeho zájem udržuje a povzbuzuje, pak je splněn nejdůležitější předpoklad úspěšného procesu výuky.

Ve vnímání lze pozorovat postupující diferenciaci. Dítě čím dál méně vnímá globálně a více je schopno analyzovat celky v části. Vidíme to např. při prohlížení obrázků. Tam, kde předškolní dítě jmenuje jednotlivé předměty, všímá si školní dítě i drobných detailů, rychle postřehne směšné nesrovnalosti, postřehne, co je přidáno nějakému znázorněnému předmětu navíc a co je mu uloženo. Tento postup se děje ovšem ruku v ruce s rozvojem ostatních rozumových složek, s pamětí atd. Tak např. čím víc dítě ví – (a vědomostí vlivem školní výuky rychle přibývá) – tím více ho určité věci zajímají, tím více dává na ně pozor, tím lépe je vnímá, lépe pracuje a dosahuje i většího citového uspokojení ze zajímavé práce.

A zpětně má tento proces opět příznivý ohlas v růstu jeho vědomostí, neboť čím radostněji a pozorněji pracuje, tím více nových poznatků získává. Vidíme tu, jak všechny složky rozumové výbavy člověka fungují v úzké vzájemné souvislosti. (zdroj [Vág])

2.6.2. Charakteristika dítěte středního školního věku

V období 9 až 11 let (3. – 5. třída) děti procházejí mnohými změnami velmi důležitými pro jejich život. V tomto období dozrávají děti k dospělému „lidskému“ chování vůči malému dítěti, vytváří se vztah k „mláděti“ lidského rodu. Při pohledu do minulosti lze zjistit, že v dřívějších rodinách s mnoha dětmi nehrozilo nebezpečí ochuzení dětí o péči o mladší sourozence. Starší děti naopak měly bohatě příležitostí postarat se o mladší a vyrůstaly ve věkově diferencované dětské společnosti. Dále bylo zjištěno, že období středního věku je velmi významným až rozhodujícím věkem pro vytvoření tzv. mužské a ženské identity. Identita znamená vědomí vlastního já (čili sebevědomí), ale současně i poznání vlastní společenské hodnoty ve svém sociálním okruhu (jako např. rodina, dětská skupina). Identita se utváří už od kojeneckého věku, avšak ve středním školním věku se její vývoj posunuje na novou kvalitativní rovinu. Smyslové vnímání a prožívání dětí středního školního věku je silně vázáno na rodinu. Výchova a vzdělávání na národní škole by se měla o tento pilíř opírat a využít jej. Pomocí smyslů rozvíjet výtvarné citění dětí.

Ve všech oblastech vnímání dochází u dítěte středního školního věku k významným pokrokům, zejména ve zrakovém a sluchovém vnímání. Dítě je pozornější a vytrvalejší. (zdroj [Vág])

Zrak je základní smysl, jímž člověk pozoruje kreslený předmět a zároveň jím kontroluje pohyby ruky a výsledky kresebného výkonu. Správná činnost zraku závisí na dostatečné viditelnosti kresby, na dobrém osvětlení. K získání náležitých vjemů nestačí zrak. I když je zrak jedním ze spolehlivých zprostředkovatelů člověka s okolním světem. Orgánem zraku je oko. Zrak vnímá barvy a tvary, ale i pohyb a to jak skutečné, tak i ve fantazii. (zdroj [Pohm])

Sluch patří k jednomu ze dvou nejdůležitějších smyslů. Sluchový orgán – ucho – vnímá zvukové vlny šířící se vzduchem. Sluchem člověk zachycuje zvuky, hudbu a řeč i myšlenky vyjádřené slovem. Ty mohou být konkrétní nebo ve fantazii člověka.

Hmat je jedním ze smyslových vjemů. Hmatové receptory reagují na dotyk, pak vyvolávají vjem, a na tlak, vzniká vjem tlaku. Hustota receptorů a jejich citlivost v různých částech těla je odlišná. Proto jsou různá místa povrchu těla různě citlivá na dotyk. Jako nejcitlivější je uváděna špička jazyka a dlaňová strana konečků prstů, nejméně citlivá je kůže zad. Hmatové vnímání z hlediska vnímání estetického je jednotvárné. Při poznávání hmatem se spojují hmatové počitky s pohyby svalů. Teprve ty pomáhají lepší orientaci. V této souvislosti je možno hmat nazvat kontrolním orgánem. Lidé poznávají předměty ohmatávají. Přitom nejde zpravidla ani tak o to, jaký mají předměty povrch (hladký, drsný, lesklý, matný, studený, teplý atd.), jako spíše o to, že objíždějí předmět rukama a hmatovým analyzátozem zjišťují jeho tvar a tvarové zvláštnosti.

Chuť nabízí rozmanitější a působivější počitky. Chuťové receptory jsou uloženy v chuťových pohárcích v povrchu jazyka. Nejvyšší počet chuťových pohárků je na špičce jazyka a při jeho okrajích. Chuťové vjemy se rozdělují do čtyř skupin: sladkost, kyselost, slanost a hořkost. Ostatní chuti vznikají kombinací základních vjemů. Míchání chutí lze připodobnit k míchání barev v malířství. Chuťové počitky jsou velmi subjektivní, citlivost chuťových buněk je různá i pro různé látky. Na chuťové vnímání se podílí i čich. Toto tvrzení potvrzuje i fakt, že při onemocnění nosní dutiny ztrácí potrava význam pro řízení činnosti trávicího ústrojí.

(zdroj [Pohn])

Význam všestrannějších smyslových pocitů a zážitků pro poznávání zdůrazňoval již J. A. Komenský (*vnímání tolika smysly, kolika možno*).

2.6.3. Specifika výtvarného projevu žáků 1. stupně ZŠ

V dětském výtvarném projevu se odráží celá osobnost dítěte. Vnímáním skutečností dítě subjektivně a výtvarně přepracovává a citově se s ní vyrovnává. Proces výtvarného ztvárnění skutečnosti je u dítěte ovlivněn subjektivními kvalitami (vnímání, představy, fantazie,...) a objektivními činiteli (podmínky pro výtvarné ztvárnění skutečnosti, výchova, vliv kultury,...). Dětský výtvarný projev se vyvíjí souběžně s vývojem dítěte. Vývoj se člení na věkově ohraničená stadia, ve kterých má dětský výtvarný projev určité charakteristické znaky.

Výtvarný projev dítěte v předškolním období je charakterizován bezobsahovými dětskými kresbami a čmáranicemi...Ty vyjadřují aktivitu dítěte, radost z pohybu, radost z toho, že materiál zanechává stopu. Je to určitý druh hry dítěte. Výsledné čmáranice bývají tak velké, jaké umožní přirozený rozmach ruky dítěte. Často přesahují plochu papíru. S postupným rozvojem dětského myšlení začíná období (4 – 5 rok dítěte), kdy si dítě samo určí to, co výtvarně zrealizuje. Končí období čmáranic, dítě svoji představu slovně vyjádří před započetím práce. Dítě zobrazuje zjednodušenými tvary ty předměty nebo jevy, o kterých má určitou představu, kterou umí zobrazit.

První obsahové dětské výtvarné projevy mají charakter rozložení předmětů po celé ploše papíru bez vzájemných vztahů a souvislostí. Důvodem je nesyntetické myšlení dítěte.

Narůstáním smyslu pro syntézu umísťuje dítě předměty na vodorovnou čáru nebo na dolní okraj papíru. Tyto čáry vytvářejí u dítěte představu země, něčeho pevného, na co jsou kolmo postavené všechny nakreslené figury a předměty. Děti objem vyjadřují plošně (např. kresba domu, kde mimo boční, nárysové zobrazené stěny, jsou též v nárysu naznačeny přední a zadní štítové stěny domu).

V prvních obsahově syntetických pracích se setkáváme s transparentně zobrazenou skutečností. Dítě současně zobrazuje vnější i vnitřní pohled na určitou skutečnost (např. dům, ve kterém je vidět situace v pokoji). Dětská kresba vyjadřuje nejenom to, co dítě vidí, ale i to, co dítě o skutečnosti ví. (zdroj [Užd])

Dítě nevybírání podstatné znaky skutečnosti, ale jeho vnímání je ovlivněno subjektivními činiteli, v kterých převládá citová zainteresovanost k zobrazované skutečnosti. Nejčastějším prvkem v dětském výtvarném projevu je lidská figura. Její první zobrazení vzniká postupně z čmáranic, z prvních kruhových nebo oválných čar (hlavonožci). Dítě postupně formu zlepšuje vyjadřováním detailů, přidáváním nových znaků atd. To záleží na individualitě, na výtvarném typu dítěte.

Je důležité dát pozor na přetváření dětské formy napodobováním schématu, který vytvořili dospělí.

V prvních dětských kresbách má kresba postavy znak symbolu. Symbolická kresba představuje všeobecnou podobu předmětů. Dítě vychází ze skutečnosti, ale nepovažuje ji za předlohu. Ve svém nitru si vytváří novou skutečnost ovlivněnou životem, obrazotvorností a fantazií.

V 6 – 7 letech dítě začíná vybírat podstatné znaky skutečnosti, nadále zůstává základem výtvarného ztvárnění skutečnosti představa. Lineární kresba se mění v plošnou (plošné zachycení končetin). Postava je schematická, statický postoj zepředu. Objevují se už znaky označující určitou osobu. Už v prvním ročníku vznikají bohatší grafické představy. Dítě kreslí formy obsahující více detailů. Podstatné změny jsou v řešení prostoru a objemu – seskupování předmětů do hloubky, dítě respektuje základní prostorové vztahy. Lepší se pohyb ruky. Rozvíjí se estetické vnímání a citění. Od spontánního zážitku přechod k estetickému zážitku – odraz skutečnosti. Odstup od subjektivních a praktických zájmů. Dítě projevuje živý zájem o barvy. Nejčastěji zájem o pestré a teplé barvy. Později dítě pochopí, že barva může být zobrazovacím prostředkem. Jde mu o zobrazování vlastních vztahů a pocitů. Reálná barevnost skutečnosti je v dětské malbě přetvořená na novou barevnou skutečnost (fantazie dítěte). Mladší školní věk je charakterizován orientací na uplatnění představivosti, tvořivosti a fantazie.

Střední školní věk je prudkým rozvojem celé mentální soustavy. První období znamená přechod od naivního vnímání k vnímání uvědomělému, rozvíjí se schopnost abstrakce. Pokusem vniknout do podstaty skutečnosti se odráží subjektivní znaky žáka. Rozvíjí se estetické citění. (zdroj [Užd])

3. Dětská tvorba

3.1. Dětský výtvarný projev

„Výtvarný projev dává dítěti možnost reagovat na svět, vyjadřovat se v něm, samo se světu zjevovat a posléze pochopit i sebe samo v něm.“

Igor Zhoř

Dětská výtvarná činnost je úzce svázána s celkem duševního života dítěte. Zvláště silně se v ní uplatní úloha představivosti a vnímání.

Pro malé dítě, které se nevědomky připravuje pro budoucí životní situace, je nejlepší formou přípravy hra. Například se říká, že dítě kreslí, aby se bavilo. Obě tyto činnosti (kresba, malba) jsou pro dítě hrou. Hrou, která nevyžaduje partnera a nejenže zaměstnává ruce a zrak, ale příjemně a nenáročně uvádí v pohyb i vnitřní zkušenost dítěte. Zároveň je to něco, co po sobě zanechává trvalý produkt, čáru nebo barevnou skvrnu vyzývající k další hře. Ta se může změnit z pouhého vytváření stopy v zobrazení známých věcí. V tomto případě už vlastně přestane být hrou a stává se pokusem o uplatnění vlastních schopností dítěte.

Pro většinu dětí je výtvarná činnost především sebeuspokojením, nalézáním a objevováním něčeho nového, nebo jen ventilováním přetlaku vnitřních představ, které děti hrou s výtvarnými prostředky zviditelňují na papír.

(použito z 2. roč. ZŠ)

3.2. Dětská tvořivost

Dětská tvořivost je sama o sobě zvláštní vlastností dítěte. Dítě jí vyjadřuje svoje vlastní já. Je kusem jeho osobnosti, kterou se tak projevuje i navenek. Každé dítě je jedinečnou osobností, odlišné od jiných a liší se tak svým temperamentem, chováním, emocionálními projevy i celou řadou dalších vlastností. Tvořivost je tedy proces, při němž děti objevují a nacházejí svou vlastní podstatu a demonstrují tak navenek to, čím vlastně někde uvnitř jsou.

Pěstování dětské tvořivosti je důležité, neboť zasahování do přirozených sklonů dítěte vždy nějak ohrožuje jeho normální vývoj. Tvořivost je přirozenou reakcí na okolní prostředí. Nemají-li děti možnost tuto schopnost rozvíjet, nemůže se plně rozvinout ani jejich sebevědomí. Děti pak mnohdy začnou pochybovat samy o sobě a o svém místě ve společnosti. To je důvodem, proč v sobě své tvůrčí pocity potlačí, aby se vyhnuly negativnímu hodnocení. Pocit svobody je při tvořivosti nejdůležitějším aspektem. Děti, které z nějakých důvodů svou tvořivost potlačují, potlačují tak i své emocionální projevy. To mnohdy mívá negativní dopad na emocionální stránku jejich života. Dovolit dětem bez obav vyjadřovat pocity jakéhokoli druhu je součástí výchovy k tvořivosti. (zdroj [BeJa])

(použito z 2. roč. ZŠ)

3.3. Role rodičů a učitele ve vedení dítěte k tvořivosti

Rychlý technický rozvoj, obrovský nárůst obyvatel, počínající nedostatek surovin a opomíjení biologických cyklů dnes vážně ohrožují člověka. Lidstvo je nuceno se nad tím zamyslet, jak se zachovat při hrozících katastrofách a jak připravit novou generaci na jiný, odpovědnější životní styl.

V první řadě je úkolem rodiny, aby z dítěte místo konzumního a materiálně orientovaného člověka vychovala člověka sociálně zodpovědného, člověka, který je schopen změnit své chování a být členem lidské společnosti.

Rodina sama na to nestačí a potřebuje při nejmenším podporu veřejných vzdělávacích institucí jako jsou mateřské školky a školy. Už nejmenší dítě si může osvojit takové názory, schopnosti a dovednosti, které mu umožní dobře zvládnout současný i budoucí život. Dítě by se mělo naučit jednat zodpovědně a samostatně. Mělo by si vyzkoušet různé způsoby chování, které mu budou užitečné při zvládání nových náročných životních situací a pomohou mu utvářet si vlastní názory. Dále by se dítě mělo naučit oceňovat kvalitu a ne kvantitu, osvojit si schopnost rychlé reakce a rychlého přizpůsobení.

V dítěti je důležité rozvíjet úctu k přírodě a posilovat tvořivost. Především se však dítě musí naučit sociálnímu chování, které mu umožní zamyslet se nad sebou, pochopit druhé a pomáhat jim. Dítě by mělo být schopno se omezit, rozdělit se a řešit konflikty. Více lásky než sobectví a více být, než mít. *(zdroj [Paus])*

Je zřejmé, že kvalitu vztahu žáka mladšího školního věku k výtvarné činnosti (i k činnostem jiným) ovlivňují nejvíce jeho rodiče a učitel. Výtvarná aktivita rozvíjí dětské smyslové vnímání, citové i rozumové poznání světa. Většinou matka se stává průvodcem, který poprvé vloží v prvních letech života dítěte tužku do ruky, aby zjistilo, že právě tato hračka zanechává po sobě viditelnou stopu. Při takové práci by s ním měl rodič zůstat, komunikovat, doprovázet ho, později odpovídat na jeho všetečné otázky, pomáhat mu pátrat a hledat své místo zde na světě. To vše je povinnost, odpovědnost a schopnost mít rád.

Tuto úlohu se vstupem dítěte do mateřské či základní školy doplňuje učitel. Jeho role není jednoduchá, protože pracuje s žáky s nestejnými schopnostmi, dovednostmi a měl by si být vědom toho, že každý školák se cítí být důležitou osobností. Zde je nutný citlivý, individuální přístup učitele, vhodná motivace a povzbuzování, aby děti získaly kladný citový vztah k výtvarnému vyjádření. *([CiTu])*

Úsměv na rtech pak vyvolává tvořivost a uvolněná fantazie některých dětí, když se přijdou pochlubit obrázky s fialovým stromem nebo sytě červenou kočkou.

Nejzákladnější podmínkou při výtvarné práci je radost a uspokojení z tvorby. Každý žák by měl mít reálnou naději na úspěšné splnění úkolu, třebaže k dané činnosti nemá vlohy. Mnoho úspěchů lze přinést pochvalou a povzbuzením.

(použito z 5. roč. ZŠ)

3.4. Výtvarná výchova na základní škole

Co znamená slovo „výtvarný“?

Je to podobné slovo jako „vytvořený“, „udělaný“. Vytvořený vlastníma rukama a vlastní představivostí. Ve výtvarné výchově se učíme vymýšlet zajímavé tvary, barvy, čáry. Zvykáme si kreslením a malováním říkat to, na co myslíme a co cítíme.

„Nové pojetí výtvarné výchovy je ve své podstatě procesem objevování. Objevování jednotlivých výrazových prostředků, výtvarných postupů a forem i skrytých tvořivých schopností žáků.“ (zdroj [Poup])

Cílem předmětu je jednak rozvoj výtvarného myšlení, vidění, představivosti a fantazie, tak i estetické osvojování přírody, světa věcí, světa člověka. Žáci získávají zkušenosti nejen prostřednictvím vlastních výtvarných prací, ale výtvarným uměním vůbec.

Výtvarná výchova má dvě složky; vzdělávací a výchovnou. Vzdělávací složka dává dětem do rukou základní vyjadřovací prostředky a učí je zacházet s jednotlivými prvky výtvarné řeči, liniemi, tvary, barvami a také je učí poznávat jejich vlastnosti. Seznamuje s různými materiály, nástroji, vyjadřovacími možnostmi a s výtvarnými postupy.

Výchovná složka má velký význam především pro duchovní a osobní rozvoj dítěte. Výchovný proces vede k vyjadřování postojů a pocitů, pro které nestačí mluvené slovo. V tvořivém a objevném procesu se dítě vyjadřuje výtvarným jazykem barev a tvarů a podvědomě jím odkrývá myšlenku nebo pocit.

Výtvarné činnosti, při nichž se uplatňují a rozvíjejí tvořivé sklony a schopnosti, podněcují a uspokojují potřeby žáků vyjadřovat vlastní postoje k lidem a věcem. V těchto činnostech (kresbě, malbě, modelování....) se projevuje dětská osobnost, její citění a chápání životní reality.

3.5. Motivace v hodině výtvarné výchovy

Motivace – soubor pohnutek lidského konání a jednání .

Jednou z podmínek úspěšné práce s uměleckým dílem je bezesporu působivá motivace. Často v ní bývají využívány podněty z jiných druhů umění, které dětem navozují, rozšiřují a doplňují představy o daném tématu. Možnost poznat problém z více pohledů jistě napomáhá jeho lepšímu pochopení a orientaci v něm. Děti se tak seznámí s různými možnostmi a prostředky (barvy, tvary, tóny, zvuky, pohyby, pojmy atd.), což jim přiblíží a objasní problematiku, usnadní práci a splnění aktuálního úkolu.

Dále by motivace měla podpořit tvůrčí atmosféru, iniciovat zájem dětí, udržovat jejich aktivitu nebo naopak dopřát relaxaci a dočasně uvolnit koncentraci. Nemusí tedy být na začátku hodiny. *(podle [Jenč])*

Ve škole je motivace nedílnou součástí každé vyučovací jednotky, každé činnosti v ní, zvláště pak u esteticko-výchovných předmětů.

Motivace probíhá většinou v přímém spojení s osobou učitele, která se tak spolu se žákem stává prostředníkem mezi zážitkem a výtvozem. Nejčastěji se jedná o vlastní vyprávění učitele žákovi, dialog se žákem o společném zážitku (školní výlet, exkurze, divadelní představení atd.), tématu (Vánoce, prázdniny, rodina atd.) apod. Je to vlastně společný přístup k danému problému, a ačkoliv je jeho zpracování individuální, mohou se ve výsledné podobě různých prací objevit shodné motivy.

Další možností je využití motivace neverbální, kterou učitel pouze vhodně uvede a doplní zadáním úkolu. V takovém případě se může jednat například o hudební ukázkou, pohybovou aktivitu, náladu, pocit, baltický či vizuální vjem, chuť, vůni apod. Všichni vycházejí ze stejného podnětu, ale na jeho základě vznikají u dětí ryze individuální představy a dojmy, které v průběhu práce nejsou konfrontovány a ovlivňovány názory ostatních.

Neméně důležitým aspektem motivace je její místo v časovém průběhu vyučovací jednotky. Jednou z možností je motivační úvod práce. V tomto případě je třeba vyvarovat se nadměrného množství informací, které bychom žákům předali v příliš krátkém čase úvodu hodiny.

Alternativou je motivace průběžná. Jedná se o jednotlivé motivační vstupy, které přinášejí nové podněty, aktivizují žáky nebo naopak dávají možnost oddechu a uvolnění emoční i produkční soustředěnosti, jsou příjemnou změnou činnosti a možného stereotypu práce.

Samostatná práce potom může být motivací a inspirací ať už pokračování a rozvíjení dané tvůrčí aktivity nebo činností tematicky odlišných.

Je velice důležité střídat prostředky a způsoby motivace, vybírat vhodná témata, která jsou dětem blízká, atraktivní, aktuální, jsou předmětem jejich zájmu.

Na každého z nás působí stejný podnět odlišně, spojíme si ho s různými představami, pocity, zážitky. Někomu je příjemný, blízký, pro jiného může být naopak nezajímavý a nudný. Tento fakt je aktuální zvláště při motivaci kolektivními zážitky.

Učitel by měl proto počítat s tím, že ne každé dítě se přizpůsobí jeho představě, splní jeho očekávání. Měl by být tolerantní a kladně přistupovat k různým přístupům dětí při řešení daného problému, podporovat je a dodávat jim odvalu k originálnímu pojetí práce. *(podle [Jenč])*

3.6. Malba na základní škole

Malba dětí je výrazem intuitivního ztvárnění emocí, vztahů, prožitků. Děti cítí barvy jako barevné hmoty. Proto s nimi pracují nejen štětcem, ale často i rukama a dalo by se říct, že i celou svou bytostí. Vnímání, prožívání a uplatňování řeči barev tak nabývá podoby specifické neverbální komunikace, kterou se žáci vzájemně oslovují a jeden druhému naslouchají. Na charakter malířského projevu má velký vliv barevné cítění dítěte. Jeho vnímání výrazových hodnot barev, ale i svobodné uplatnění barevných představ a způsob podání malby.

V tomto ohledu hraje tolerantní přístup pedagoga nemalou roli. Určitě je důležité, aby byl učitel schopen odložit osobní vztahy k barvám a vstoupit do odlišného výtvarného světa každého žáka. Měl by se mu pokusit rozumět a nabídnout dítěti v rozpacích více možných řešení. Předkládat mu podněty jako impuls pro úvahu a vcítění se do řeči barev, nikoli jako jediné správné řešení. Vždyť i sebelépe míněná rada nemusí být vždy v souladu s představou dítěte.

Svobodné barevné vyjadřování odráží niterné vyladění žáka. Námět, který je v malbě spíše jen inspirací, vede k hlubšímu zamyšlení. Žák hledá sám v sobě významy, které mu nabízí jeho barevné cítění, a prožívá vzrušení, přibližuje-li se k výstižnému přepisu svých myšlenek.

Prožitek hledání a nalézání přináší výtvarnou výpověď. S výtvarnou výpovědí je spojeno individuální barevné ladění malby. Někteří žáci se vyjadřují svítivě a kontrastně a v této pestrosti dokáží najít různé výrazové polohy. Jiní je cítí spíše v jemně vyvážených barevných harmoniích nebo v temné škále barev. Další nacházejí radost z bohatství barevných tónů a čitelné zobrazení výtvarných motivů pro ně ztrácí význam.

Řeč barev je možné objevovat nejsnáze v malbě temperou. Ta dovoluje bez omezení mísit barvy a vytvářet bohatství tónů. *(zdroj [Roes])*

3.6.1. Malba temperou

Malba temperou je nejvýznamnější malířskou technikou užívanou ve výtvarné výchově. Temperové barvy poskytují neomezenou možnost mísit odstíny a přiblížit se tak k barevnosti našeho světa nebo k vyjádření pocitů a představ. Čím více barevných tónů dítě objeví intuitivně, tím lépe se i seznámí s jejich výrazovými účinky. Později je bude záměrně vyhledávat a jejich prostřednictvím dospěje k účinné komunikaci.

Malba temperou používá temperové barvy v tubách nebo v plechovkách. Tuby jsou seřazeny v sadách od šesti do dvaceti čtyř barev.

Praxí lze potvrdit, že nejrychleji vypotřebovanou barvou je běloba. To souvisí s nevědomostí dětí, že tmavé barvy do bílé přidávají mnoho. Rychle ji spotřebují. Je tedy třeba k sadě barev bělobu po čase doplnit nebo ji koupit hromadně v plechovkách.

Podstatná je také velikost, tvar a kvalita štětců. Velikost štětců je značena na rukojeti vyraženým číslem. Žáci si vybírají sílu štětce, přiměřenou požadovanému vyznění malby. Kvalita štětce je závislá na použitém materiálu. Vlasové štětce jsou pružné, poddajné a pro roztírání husté barvy se nehodí. Štětinové štětce jsou pevné, nepoddajné a dobře barvou modelují plochy. Zanechávají širší stopu a nedovolují dítěti, aby se zbytečně zabývalo detaily. Tvar štětce dává malbě charakteristický vzhled. Pro hustou, pastózní malbu žák potřebuje častěji ploché a tvrdé štětce, které obsahují méně vody.

Na velikost štětců mají pedagogové různé názory. Je pravda, že široká stopa nástroje umožňuje rychle pomalovat velkou plochu papíru barvou a zachovat tak malířskému projevu měkkost a spontaneitu. Na druhé straně bývá tento překotný postup povrchní. Nezbyvá při něm dost času ani chuti hledat výstižné barevné tóny, které by podpořily obsah námětu. Proto je vhodnější volit velikost štětce úměrnou velikosti formátu nebo střídat větší a menší podle velikostí ploch a šíře linie. Dítě se jimi musí mnohokrát dotknout palety a malby, kterou se zabývá.

Vědomě i mimoděk vzniká široká škála odstínů, která obohacuje jeho malířský projev.

Bylo by dobré seznámit žáky s celou škálou štětců již v úvodních hodinách. Aby nešlo o pouhé konstatování holých faktů, je zapotřebí propojit přísun nových informací s praxí.

Velikost formátu vychází především z pojetí námětu, z představy učitele nebo žáka o způsobu jeho malířského ztvárnění.

Malba úzkými plochými štětci umožňuje použít malé formáty. Široké štětce vyžadují archy nebo pásy větších formátů. Důležitá je i volba tvaru formátu, který ovlivňuje kompoziční řešení malby.

Je nezbytné, aby se žáci naučili vhodně zacházet s barvami. Příliš řídké barvy jsou průsvitné a snadno se slévají. Naopak, příliš pastózní vrstvy barev nedovolují malbu měnit a přemalovat ji v druhé vrstvě (záleží na druhu barev). Také se v suchém stavu mohou lámat a odpadávat od podkladu.

Na úspěšné zvládnutí úkolů má značný vliv i prostředí, ve kterém dítě tvoří. Žáci při práci využívají řadu různých materiálů a pomůcek, proto je vhodné zařídit specializovanou výtvarnou učebnu, kde by měla být tekoucí voda, omyvatelný nábytek i podlahová krytina.

Výuka výtvarné výchovy dále vyžaduje další výtvarný materiál, který si žáci obstarávají individuálně a nosí do výuky s sebou, například tužky, pera, dřívka, voskovky, pastelky...

Děti však někdy pomůcky nepřinesou. Aby nebyla narušena plynulost výuky, lze obstarat ze společných prostředků malou sadu základního vybavení a vybavit jimi toho, kdo výjimečně zapomněl.

3.6.2. Další využití techniky v rámci diplomové práce

V této kapitole uvádíme techniky, které byly použity v diplomové práci. Převládá malba, ale pro realizaci některých prací byly použity další techniky: kresba rudkou a dřívkem, uplatnění pastelu, tisk z přírodnin, alternativní techniky.

3.6.2.1. Kresba

Je nejpřirozenější výtvarnou činností. Kresba dítě doprovází na každém kroku a je tedy jeho nejvlastnějším prostředkem.

Kresba rudkou – suchá technika

Rudka má červenohnědou barvu. Je to měkký a křehký kreslířský materiál, který se z papíru snadno stírá a rozmazává. Pracuje s linkou, s výraznou šrafurou nebo s jemně roztíratelnou plochou. Odlišné síly stopy dosahujeme přitlakem nebo odlehčením ruky. Je možné s ní pracovat i v mokřém podkladu.

Kresba dřívkem – mokrá technika

Kresba dřívkem vyhovuje žákům všech věkových skupin. Lineární kresba dřívkem je nestejněměrná, protože dřívko neobsahuje zásobu barvy a zanechává stopu zprvu výraznou, postupně slábnoucí až polosuchou. V diplomové práci byly ke kombinování použity temperové barvy, suchý pastel, kresba tuší pomocí dřívka.

3.6.2.2. Výtvarné uplatnění pastelu

Použití pastelu je na rozhraní kresby a malby. Pastely se liší podle pojiva, které spojuje barevný pigment – pastely suché, mastné, voskové. Stopa suchého pastelu se při dotyku roztírá, stopa olejového a voskového pastelu zůstává stálá. Účinky pastelu dále výrazně ovlivňuje zvolený papír a jeho barevný odstín, který pod malbou prosvítá (např. malba na drsném či hladkém podkladu, na papírech přírodních barev atd.).

V malbě lze použít tři odlišných způsobů podání suchého pastelu, neroztíratelnou barevnou kresbu, barevnou kresbu na roztíratelné podmalbě a malbu do mokrého podkladu. Všechny postupy vyžadují fixaci výsledné práce fixativem nebo lakem na vlasy. (*zdroj [Roes]*)

3.6.2.3. Tisk z přírodnin

Tisk vynalezli lidé už před mnoha staletími, knihtisk ve druhé polovině 15. stol. Jan Guttenberg. Jde o rozmnožování psaných textů a kreseb. Různé způsoby tisku, které umožňují rozšíření originálu na určitý počet stejných otisků, je grafika. (*zdroj [BrP]*)

S dětmi ve výtvarné výchově je možné použít tiskátka z různých materiálů (papír, dřevo, guma, textilie apod.), z přírodnin se používají brambor, listy, kůra, otisknout lze též dlaň potřenou barvou, otisk podrážky bot atd.

Tisk z přírodnin mohou vytvářet děti všech věkových skupin. Tato technika je velice lákavá. Na otisku lze objevit plno detailů. Děti tak mohou rozvíjet svou fantazii pozorováním zajímavých struktur. K danému tématu byla využita tiskátka z brambor, které si děti samy vytvořily.

3.6.2.4. Netradiční techniky

Mezi tyto techniky patří např. práce s barevným práškem, práce s klovatinou, škrobová technika, malba špachtlí, malba na skle, malba mořidly na skle, práce s latexem, monotyp a ještě celá řada aplikovaných technik.

Tyto moderní techniky pomáhají rozvinout fantazii a vynalézavost, manuální zručnost a probudit zájem o výtvarnou výchovu i u těch žáků, jejichž výtvarné nadání je menší. Výsledky těchto netradičních postupů jsou velmi zajímavé a atraktivní, klasickými způsoby práce často nedosažitelné.

4. Praktická část

4.1. Úvod do praktické části

Výtvarné činnosti uvedené v praktické části diplomové práce byly realizovány žáky 2. a 5. třídy v Základní škole v Jablonném v Podještědí. Žáci pátého ročníku (fotografie ze str.41) mají již určité zkušenosti s temperovou barvou, ale ve druhém ročníku je třeba děti s barvou více seznámit, protože nikdy takovým způsobem nepracovaly.

Barvě ve druhém ročníku bylo věnováno celkem pět vyučovacích hodin. Děti se seznámily s barevným kruhem (*fotografie ze str. 38, 39, 51*). Získaly tak poznatky o vlastnostech barvy a mohly si vyzkoušet a naučit se míchat z primárních barev (modrá, červená, žlutá) barvy sekundární (oranžová, fialová, zelená), se třemi základními barvami (primárními). Poznaly také barvy teplé a studené, doplňkové, harmonické, experimentovaly s tóny své oblíbené barvy (*fotografie ze str. 38, 39, 51*). Bez této přípravy by nebylo možné s dětmi pracovat na dalších pracích v rámci diplomové práce.

Podmínky pro vznik prací byly dobré, děti byly nápady nadšené a rády spolupracovaly. Druhý a pátý ročník byl zvolen záměrně, neboť zde je možné porovnat výtvarné práce odlišných věkových skupin. Diplomová práce si klade za cíl zhodnotit možnosti využití barvy ve smyslovém vnímání vlastním prožitkem.

Zapojení více smyslů do výtvarné činnosti předpokládá pečlivou přípravu předvýtvarné fáze. Před zahájením samotné výtvarné činnosti je kladen velký důraz na motivaci žáků. Pro motivaci byla zvolena forma vyprávění doprovázená rozhovory s žáky, poslouchaná hudba a kulturní vystoupení. U každého tématu je udán název a cíl práce, použitá technika, formát a pomůcky, časová dotace. Části důležité pro vlastní práci v hodině jsou motivace, pracovní postup. Oddíl závěr se týká vyhodnocení a uzavření výtvarné činnosti z hlediska pedagogického a didaktického.

Způsob řazení jednotlivých prací je dle hlediska časového, práce jsou řazeny za sebou, jak postupně vznikaly. U každého názvu práce je uveden odkaz na přílohu, která výtvarnou činnost dokumentuje. Pro uvedení

do přílohy byly vybírány práce zdařilé, dokončené, příp. doplněné žáky o vlastní nápady. Děti byly vždy poučené, jak pracovat s pomůckami a jak zachovat bezpečnost ve třídě v hodinách výtvarné výchovy. Vytvořené výtvarné práce byly vystaveny na nástěnkách v prostorách školy.

Práce jsou dokumentovány na fotografiích v příloze. Při práci se upevnilo přátelství mezi dětmi. Děti vzájemně vymýšlely a zpracovávaly náměty. Při realizaci výtvarných prací bylo využito mezipředmětových vztahů. Děti získaly nové znalosti nejen teoreticky, ale mohly si je prožít. Jejich vědomosti tak budou hlubší a trvalejší.

(použito z 2. roč. ZŠ)

4.1.1. Učíme se o barvě

Příloha č. 7.1.1.

Cíl: Seznámit děti ve druhém ročníku se základními vlastnostmi barvy. Získat tak poznatky o primárních barvách, sekundárních barvách, rozpoznat škálu teplých a studených barev, seznámit se s harmonickými barvami a experimentovat s tóny své oblíbené barvy. (foto ze str. 38, 39, 51).

Technika a formát: Malba temperovými barvami, upravené šablony.

Časová dotace: Barvě bylo ve 2. roč. věnováno pět vyučovacích hodin.

Bez této přípravy by nebylo možné pracovat na pracích v rámci diplomové práce.

Druhá třída se ještě neseznámila s barvou a jejími vlastnostmi, děti nemíchaly barvy, a tak bylo třeba se seznámit formou hry se základními vlastnostmi barev. Děti práce bavila. Velké nadšení vyznělo při míchání barev. Mohly si na barevném kruhu vyzkoušet své nové poznatky, a to správným zařazením barev primárních a sekundárních.

Každý prozradil svou oblíbenou barvu a experimentoval s jejími tóny. Do běloby přidávaly postupně svou barvu a tak vzniklo několik tónů a děti tak mezi sebou mohly soutěžit, kdo jich vytvoří nejvíce.

4.1.2. Rozkvetlá voňavá třída

Přílohy č. 7.2.1., č. 7.2.2.

Cíl: Zapojení dalších smyslů – čichu a hmatu do výtvarné práce, prožití vůně a vzhledu kvetoucích rostlin v daném ročním období, které působí na člověka v zahradách, na lukách, ale i ve třídě.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, formát A4.

Pomůcky: Děti přinesené květiny. Temperové barvy, plochý štětec, hadr, paleta, kelímek s vodou.

Časová dotace: Samotná výtvarná činnost trvá jednu vyučovací hodinu.

Motivace: Velký puget pro maminku k narozeninám. Hra na květinářku. Návrh na svázanou kytici, která by udělala velikou radost. Rozhovor o svátcích a narozeninách, o příležitostech, kdy se obdarovává kytičkou.

Postup práce: Děti zavřou oči a nechají na sebe působit vůně, které ovládly celý prostor třídy. Učitel může chodit mezi dětmi, které mohou blíže si přivonět k nařezaným květinám. Vnímají vůni, tvar, ale i jejich barvu. Rozmýšlejí, jaké barvy budou volit, zda se jim vybavují nějaké vzpomínky.

V instrukcích není, jak mají malovat, protože každý svůj vjem zobrazí jinak. Učitel prochází třídou a pomáhá dětem, které si nejsou jisty nebo se bojí začít.

Závěr: Při závěrečném popisu každý vyprávěl, jak vůni na obrázku zachytil.

Hodnocení: Vůně vyvolaly v dětech mnoho vzpomínek. Děti z druhého ročníku preferovaly především haptický zážitek. Každou květinu rády ohmaty a vůně jim připomínaly něco sladkého, dobrého, některé malovaly srdíčka pro svou maminku, objevovaly se především rozzářené veselé barvy. Starším dětem z pátého ročníku dalo velkou práci se uvolnit a dát prostor barvám, které by vypovídaly o jejich barevném vjemu. Nechtěly přistoupit na hru pouze s barvami, rády by malovaly realitu v podobě zátiší s květinou. Důležitou roli zde hraje motivace, a to rozhovor o vůních a vzpomínkách s nimi spojené.

4.1.3. Rozhovor aneb Co nám vypráví hudba

Přílohy č. 7.3.1., č. 7.3.2.

Cíl: Rozvoj představivosti a asociací při přenosu slyšeného vjemu na plochu papíru. Přemýšlet o hudbě, kterou právě posloucháme, jak na nás působí, jaké představy v nás vyvolává, co nám připomíná... Uvědomit si, v čem spočívá rozdíl jednotlivých úseků. Vyjádřit pocity, které přináší hudba.

Technika a formát: Pastózní malba temperou na pás ½ kartonu A3 na délku, každá skupina dětí má k dispozici 4 – 6 pásů.

Pomůcky: Malba temperovými barvami, CD přehrávač, pásy vystřižené z kartonu A3, lepicí páska.

Časová dotace: Dvě vyučovací hodiny.

Hudební ukázka: Modest Petrovič Musorgskij: Boháč a chud'as.

Motivace: Poslech ukázky. Představa dvou lidí, kteří spolu hovoří a jsou odlišní. Dítě zároveň popisuje, co slyší. Jak ti lidé spolu mluví? Střídají se v rozhovoru? Hovoří oba najednou? Kdy rozhovor končí, jak dopadl? Co způsobuje rozdílný pocit ve skladbě? Poznává, které nástroje hrají?

Postup práce: Děti se rozdělí do skupinek po čtyřech. Rozmyslí si, kdo bude mít jakou úlohu ve své části rozhovoru. Každý si vybere barvy, které by se hodily k hudbě (člověku, situaci). Opět poslouchají hudbu a společně rozhodují, které úseky budou vyjadřovat barvou a tvarem s využitím vlastní fantazie. Nakonec poskládají čtvrtky (pásy) tak, aby na sebe jednotlivé úseky hudebního rozhovoru navazovaly.

Závěr: Děti položí svá díla na podlahu tak, aby pásy byly pod sebou. Sledují a porovnávají, jak se mění barevně. Využijí své fantazie a vypráví příběhy.

Hodnocení: Žáky práce velmi bavila, nikdy nic podobného s hudbou nedělali. Při výběru barev se na každé práci objevily kontrasty, které vystihovaly odlišné charakteristiky dvou lidí. Každý příběh měl většinou šťastný konec, což dokazuje otisk dlaně – podání ruky.

4.1.4. Divadelní představení – Z historie našich zemí

Přílohy č. 7.4.1., č. 7.4.2.

Cíl: Využít silných zážitků bezprostředně po návštěvě divadelního představení a přenést barevné pocity na papír. Namalovat barevné pocity z ukázky historických zbraní a oděvu, z rozléhajících se zvuků, z lidské činnosti.

Technika a formát: Pastózní malba, formát A4.

Pomůcky: Temperové barvy, plochý štětec, hadr, paleta, kelímek s vodou, karton A4.

Časová dotace: Samotná výtvarná činnost trvá jednu vyučovací hodinu.

Motivace: Velkou motivací k výtvarné činnosti bylo samotné představení. Pokud nám čas dovolí, děti pracují hned, jak přijdou z představení, dokud jsou plny dojmů. Rozhovorem ožívíme to, co zhlédly, co se jim líbilo a nelíbilo, čím byly překvapeny, jací byli herci, co slyšely za zvuky, zda jim byly příjemné nebo nepříjemné, jaký pohyb se tam odvíjel, jak to vše dopadlo, změnily by průběh představení nebo jeho konec...

Postup práce: Po úvodním rozhovoru si děti promyslí kompozici obrázku. Zamyslí se jaké barvy zvolí, když si vybaví, co viděly. Při volbě barev mají k dispozici celou barevnou škálu. Na čtvrtku malují své barevné pocity, přiřazují barvy k jednotlivým scénám, lidem, zvukům, pohybu, rozhovorům. Můžeme vstupovat do práce vyprávěním a tak si děti připomenou jednotlivé úseky představení.

Závěr: Divadelní představení zhlédly obě vybrané třídy najednou. Pro 2. třídu bylo tematicky náročné. Děti dávají v tomto věku přednost pohádkám. Představení se jim nelíbilo. Pro pátý ročník naopak bylo velice pěkné. Obohatily se v předmětu vlastivědy, kterou děti ve 2.ročníku ještě nemají.

Hodnocení: Žáci se snažili svým obrázkem vyprávět, co si pamatovali z představení. Obrázky jsou si dost u obou ročníků podobné. Je zachycen pohyb, který převládal. Stále se na jevišti něco dělo. Převládal souboj mezi herci. Také po celou dobu byly slyšet zvuky zbraní. To vše se odrazilo v obrázcích. Každý se snažil práci dokončit.

4.1.5. Kouzlo maminčiny kuchyně

Přílohy č. 7.5.1., č.7.5.2.

Cíl: Pomocí asociací navést žáky na „přemýšlení“ v barvách o věcech, které znají, ale nevidí. Vyvolat v dětech skutečný prožitek, který si uloží do své paměti.

Technika a formát: Tisk z přírodnin, formát A4.

Pomůcky: Temperové barvy, štětec, vytvořená bramborová tiskátka, skleničky s různým kořením.

Časová dotace: Pro zvládnutí úkolu jsou třeba tři vyučovací hodiny.

Motivace: Se zavřenýma očima prožívají děti vůni koření. Přičichnou si k nim a přemýšlejí, co jim vůně připomíná, jaké barvy je při vzpomínkách napadají. Rozhovor o vaření – co vaří maminka, co nám nejvíce chutná. Maminka nám připravuje jídlo z lásky. Která jídla s maminkou vaříme společně?

Postup práce: V úvodu práce se nebudeme zabývat barvou, ale vytvoříme si bramborová tiskátka s různými tvary. To nám zabere jednu vyučovací hodinu. Můžeme je zhotovit i při pracovních činnostech. Učitel si připraví skleničky s kořením na lavici, kam děti budou postupně chodit a vnímat pouze čichem aromatické pochutiny. Přes skleničky dáme kousky látky. Děti si postupně zapisují na lístečky, jak na ně vůně působí, po svém si zaznamenají jejich barvy, co se jim vybavuje pod určitou vůní. Vytvoří barevnou kompozici z otisků podle své fantazie.

Závěr: Po dokončení práce probíhala diskuze o tom, co mohou děti doma vařit samy nebo za pomoci maminky. Zajímavé bylo zjištění, že děti velmi rády pomáhají. Při rozhovoru se jim vybavilo velké množství jídel, které jim chutná a někteří představili i zajímavé recepty. Celá třída byla provoněna kořením a některým se vybavilo připravené jídlo, na které měli velikou chuť.

Hodnocení: Vznikly zajímavě barevné kompoziční práce, se kterými byli žáci spokojeni. Někteří udělali dva obrázky, protože je tato technika bavila. Všechny děti prožily výtvarný úspěch. Nebyl nikdo, koho by práce přestala bavit, kdo by práci nedokončil.

4.1.6. Vánoce aneb Jaký silný zážitek nám zůstal

Přílohy č. 7.6.1., č. 7.6.2.

Cíl: Dětem byla zadána práce, která byla předložena po zimních prázdninách. Všechny děti byly plné dojmů z vánočních svátků. Pokusí se svůj dojem barevně vyjádřit a přenést na čtvrtku.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, formát A3.

Pomůcky: Temperové barvy, ploché štětce, paleta na míchání barev.

Časová dotace: Dvě vyučovací hodiny.

Motivace: Děti vyprávějí, jaké měly Vánoce, co krásného prožily, jak pomáhaly při přípravě svátečních pokrmů, jak jim vše příjemně vonělo, co dostaly za dárky. Děti dále hovořily o přátelství mezi lidmi, ale také o těch, co zůstávají sami o svátcích nebo nemohou být se svými blízkými. V této práci děti zkusí zachytit barevně své zážitky a pocity z nejhezčích svátků v roce.

Postup práce: Před zahájením práce si každý promyslí kompozici, tj. vnitřní rozvržení obrazu: jak rozvrhne linie a tvary v ploše papíru, jak využije kontrastů a jejich velikostí, světelných a tmavých linií a ploch. Každý si zvolí barvy, se kterými bude pracovat a které bude míchat a vytvářet nové odstíny. Pokud mají všechno připraveno, začnou malovat.

Závěr: Děti použily co nejvíce barev, které připomínaly většinou příjemné zážitky. Barvy vzbuzují dobrou náladu, radost z vánočních dárek, kouzlo Vánoc, rodinnou pohodu. Objevily se i barvy, které připomínaly nelibé věci. Děti své zážitky popisovaly na druhou stranu čtvrtky a potom je sdělily spolužákům. Nakonec byly všechny práce vystaveny na nástěnkách, které svou barevností oživily prostředí.

Hodnocení: Žáci se během práce uvolnili a pracovali s nadšením. Dokázali se odvázat od reality a své vzpomínky na svátky ztvárnili pomocí barevných ploch, linií, tvarů velmi zajímavě. Objevily se i takové práce, kde si děti nevěděly rady a Vánoce nahradily vzpomínkou na Silvestra. Práce ztvárnily barevným ohňostrojem, který na diváka působí příjemnou náladou. Jedna práce byla však odlišná od ostatních, od chlapce, který na Vánoce nerad vzpomínal.

4.1.7. Barevná chuť ovoce a zeleniny

Přílohy č. 7.7.1., č. 7.7.2.

Cíl: Zachytit barvou vlastní prožitek z ochutnávání známých věcí. Zapojení dalších smyslů – čichu chutě a hmatu, které vyvolají smyslové asociace. Nechat děti v klidu, aby se jim vybavoval nějaký zážitek z minulosti.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, formát A3.

Pomůcky: Krájené ovoce a zelenina v miskách, temperové barvy.

Časová dotace: Jedna vyučovací hodina

Motivace: Rozhovor s dětmi o správné životosprávě. Co by nemělo chybět v jídelníčku, jaké znají ovoce a jakou zeleninu. Co mají rády a naopak. Jaké dobré pochutiny jim maminky z lásky připravují z těchto potravin. Proč je důležité zdravě jíst...

Postup práce: Děti budou mít oči zavázané šátkem nebo stačí mít oči zavřené. Učitel chodí mezi lavicemi a děti si berou z mističek různé druhy ovoce a zeleniny, které se liší výrazně svou chutí. Prožívají a rozlišují známou i neznámou chuť. Než se děti pustí do malby, zapisují si postupně na lístečky, jak jim určitý druh pochutiny chutnal a co jim připomněl, jaké barvy budou volit, která bude nejvíce převládat.

Závěr: Dětem se práce velice líbila. Mají velký a bohatý zážitek z této hodiny. Byly nadšené, že mohly o hodině jíst a také jim to moc chutnalo. V hodině bylo rušno, především u těch menších dětí, které byly bezprostřední. Své dojmy si vzájemně sdělovaly.

Hodnocení: Tento úkol se lépe povedl ve druhém ročníku. V dílech můžeme spatřit obrovskou kreativitu a fantazii dětí. V pátém ročníku převažovaly práce realistické, to dokazují některé práce v příloze. Žáci se těžko dokázali odpoutat od reálných představ a nechat za sebe promlouvat řeč tvarů a barev. Některé práce byly i zdařilé. Třídy vybrané pro diplomovou práci sousedily vedle sebe a tak bylo velkým přínosem pro děti porovnání prací na nástěnkách v prostorách školní chodby.

4.1.8. Předměty známé a neznámé – překvapení

Přílohy č. 7.8.1., č. 7.8.2.

Cíl: Rozvoj představivosti a vyvolání asociací při hmatovém zážitku. Prožít tvar, povrch i barvy neznámých předmětů. Vytvořit si hmatem představu o předmětech, které děti nevidí, pouze je vnímají hmatem.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, kresba tužkou, pastel, tuš, netradiční techniky – práce s klovatinou, dřevěným odpadem, sypání krupicí, vosková rezerva, formát A3.

Pomůcky: Temperové barvy, voskové pastely, suché pastely, obyčejná tužka, krupice, lepidlo, klovatina, tuš, dřevěný odpad. Předměty rozličných vlastností – kámen, mušle, kolíček, křída, korále, drátěnka, brusný papír, plyš, provázek, klíč, pryž na gumování.

Časová dotace: Dvě vyučovací hodiny.

Motivace: Utajené předměty v uzavřeném sáčku, do kterého děti sahají a ohmatávají rozličné věci lišící se tvarem, povrchem, barvou. Na konci práce se tajemství předmětů odhalí.

Postup práce: Děti pracují nejdříve s tužkou. Předkreslí si na čtvrtce pásy. Každý pás bude nést informaci o předmětu, který na ně zapůsobil. Učitel na jeden pracovní stůl dá všechny pomůcky a děti si mohou zvolit techniku, kterou uznají za vhodnou pro určitou věc. Mají velký výběr a mohou kombinovat dle vlastní fantazie. Sáček putuje po třídě a děti se dotýkají nejrůznějších předmětů. Nenutíme děti, které se bojí sáhnout do sáčku. Pak se pustí do práce.

Závěr: Děti použily mnoho technik pro svou práci, zajímavě kombinovaly, práce byly kompozičně velmi přitažlivé. Práce byly vystaveny na nástěnkách ve třídě. Vzbuzují svou barevností úsměv a dobrou náladu.

Hodnocení: Účelem intenzivního smyslového prožívání je především vyvolání asociací. Děti objevovaly různé tvary, vybavily si i barvy předmětů, které by mohly mít. Pracovaly s velikým nadšením, své dojmy hlasitě dávaly najevo. Hádaly stále, co by mohlo být vše v sáčku jako překvapení. Mnoho věcí rozpoznaly.

4.1.9. Barevný dětský svět hraček

Přílohy č. 7.9.1., č. 7.9.2.

Cíl: Zachytit barvu a tvar své oblíbené hračky. Spojit výtvarnou činnost s haptickým zážitkem. Vyjádřit se v barvách, ale také kresbou zachytit vnímaný objekt.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, kresba rudkou, dvě čtvrtky formátu A4.

Pomůcky: Temperové barvy, rudka, oblíbená hračka.

Časová dotace: Dvě vyučovací hodiny.

Motivace: Děti přinesené a oblíbené hračky. Samotný rozhovor o hračkách a vlastnostech, které jim děti daly. Jaký vztah se váže k tomuto oblíbenému předmětu a řada dalších důležitých okolností, jaká by opravdu hračka měla být.

Postup práce: Děti mají svou oblíbenou věc před očima. Důkladně si ji prohlédnou a vypráví, jak hračka vypadá. Každý pozorně poslouchá druhého, aby se dověděl, co ostatní ve třídě zajímá a jaký vztah mají druzí ke svým oblíbeným věcem. Pak děti hračky schovají a pustí se do práce. Každý vybere barvy, které by se hodily k vyprávění o své hračce a barevně zachytí svou dětskou fantazii. Na druhou čtvrtku zachytí rudkou hmatový zážitek. Je důležité se nedívat na věc, ale pouze se dotýkat a hladit hračku. Všimnout si povrchu, jak působí na každého, co cítí, zda se dětem při vnímání něco vybavuje.

Závěr: Každý si ke své práci přiložil svou hračku a ostatní hledali vztahy, které vyznívaly mezi zhotovenou prací a hračkou. Děti vyprávěly o své práci poutavě, především ti menší. Kdo nechtěl tvořit, mohl písemně své zážitky napsat na druhou stranu práce.

Hodnocení: Dětem se povedly pěkné a zajímavé práce. Barevná práce ztvárněná pouze barvou a vedle ní práce zachycená jen rudkou se jeví velmi poutavě. Lze z nich mnoho vyčíst. Děti pracovaly rády a své emoce dávaly najevo v obou sledovaných třídách.

4.1.10. Jak jsme si pochutnali na obědě

Přílohy č. 7.10.1., č. 7.10.2.

Cíl: Zachytit barevně dojem z vůně a chutě oběda. Využít vůni a chuť vyvolávající smyslové asociace. Nabídnout dětem takový prožitek, který by se jim mohl kdykoliv vybavit.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, formát A4.

Pomůcky: Temperové barvy, plochý štětec, paleta, kelímek s vodou, karton A4.

Časová dotace: Čas, který je vyhrazen na oběd. Samotná výtvarná činnost trvá jednu vyučující hodinu.

Motivace: Motivací k výtvarné činnosti byl samotný oběd. Děti pracují hned, jak přijdou z oběda, kdy jsou plny dojmů. Rozhovorem navodíme správnou atmosféru k výtvarné činnosti. Děti líčí své pocity, jak jim oběd chutnal, jak voněl, co jim připomínal, zda si vybavily něco známého z maminy kuchyně, něco dávno zapomenuté atd.

Postup práce: Rozhovorem děti odpoutáme od reálných představ, aby si promyslely barevnou kompozici své práce. Pomocí barev pak svou fantazii přenesou na čtvrtku a stále se vrací rozhovorem k oblíbenému jídlu, které si vybraly (děti si mohou většinou vybrat na obědě ze dvou jídel). Malují své barevné pocity, přiřazují barvy k vůni a chuti, které je při obědě ovlivnily. Můžou přidat i dojem z prostředí jídelny, s kým rády sedí u stolu, jak na ně působí paní kuchařky a dohlízející dozor atd.

Závěr: Pro uskutečnění této práce byla důležitá dohoda mezi žáky, rodiči a vychovatelkami družiny, poněvadž se pracovalo po vyučování. Práce se nezúčastnily všechny děti obou ročníků, protože ne všichni chodí na oběd. S dětmi byla velmi dobrá spolupráce, z každého ročníku přišlo deset dětí, které s velkým zaujetím pracovaly.

Hodnocení: Děti pracovaly s velkým nadšením. Byla tu velká motivace. Z vypořádání mohu uvést, že děti mají velkou zálibu neustále o přestávkách, ale i na výletech něco dobrého pojídat a sdělovat si, co mají za dobroty. Nedělalo jim tedy žádné problémy se barevně vyjádřit a sdělovat své zážitky před ostatními dětmi. Práce byly u obou ročníků úspěšné, každý prožil výtvarný úspěch.

4.1.11. Znáš tu vůni domova

Přílohy č. 7.11.1., č. 7.11.2.

Cíl: Prožít vůně neznámé a známé, s kterými se děti setkají doma. Rozpoznat vůni čaje, kávy, octu, parfémů, čistících prostředků, pracích přípravků, ale také přípravky z tatínkovy dílny (např. benzín, barva, olej atd.). Uložit si zážitky do paměti, aby si je děti mohly volně vybavit.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, tisk pomocí potravinové folie, formát A4.

Pomůcky: Temperové barvy, ploché štětce, kelímek s vodou, paleta, potravinová fólie, přípravky, které byly uvedeny v cíli.

Časová dotace: Jedna vyučovací hodina.

Motivace: S dětmi si povídáme o domácnosti, kde se můžou setkat s přípravky, které používá naše maminka při úklidu nebo tatínek při práci ve své dílně. Můžeme přidat i další aromatické látky, které svou vůní ovládnou prostředí a krásně voní (káva, čaj, ale i maminčin parfém). Velkou motivací jsou připravené prostředky, které děti budou testovat čichem.

Postup práce: Děti prožívají čichem všechny přípravky a sdělují, jak jim voní či nikoli. Své dojmy zachytí barevnými plochami. Do barvy přidají více vody. Než barva zaschne, tak kusem potravinové folie pokryjí čtvrtku a přitisknou prsty fólii na malbu. Dále pomocí prstů roztírají barvy, aby se do sebe vpily. Fólii nechají na čtvrtce, dokud barva nezaschne. Potom fólii opatrně odstraní.

Závěr: Vzniklé nahodilé vzory děti charakterizují, co jim připomínají. Využitím své fantazie děti vypráví o své práci a porovnávají mezi sebou, jak se komu práce povedla. Práce vypadají velmi zajímavě, poutavě a mají své kouzlo. Práce byla pro děti velmi zajímavá a každého potěšila.

Hodnocení: Děti z druhého ročníku dostaly nápad přimíchat do barvy některý přípravek, který jim byl nejpříjemnější. V pátém ročníku byly takové děti, které by rády namáčely prsty do přípravků a roztíraly je po čtvrtce. Děti chtěly tak dát barvám a své práci vůni. Dětem nedalo práci se barevně vyjádřit a tak ukázat v sobě své zážitky a zachytit okamžiky, které během práce prožívaly. Práce se všem zdařila.

4.1.12. Pociť radosti i smutku

Přílohy č. 7.12.1, č. 7.12.2.

Cíl: Uvolnit se a soustředit se na prožívání vlastních pocitů a nálad. Vyjádřit smutnou náladu nebo naopak veselou tvarem a barevností.

Technika a formát: Malba temperovými barvami, formát A4.

Pomůcky: Temperové barvy, štětec, paleta, hadr, kelímek s vodou.

Časová dotace: Dvě vyučovací hodiny.

Motivace: Rozhovor s dětmi o náladách a pocitech. O tom, kdy se samy cítily šťastně a kdy byly naopak smutné. Soustředění a uvědomění si pocitových protipólů. Volba výstižné barvy pro náladu plnou smíchu a radosti, v kontrastu s barvou vyjadřující špatnou náladu.

Postup práce: Během samostatné práce si každý vzpomene na představu (věci, osoby, situace, události, činnosti...), která probouzí radost a veselou náladu. Obraz této představy přenesou pomocí barev, tvarů, linií a své fantazie na čtvrtku. Stejně tak zhotoví práci na téma smutku nebo špatné nálady. Je důležité se odpoutat od reálných představ a nechat za sebe promlouvat řeč tvarů a barev. Nakonec práce porovnáme.

Závěr: Po skončení práce každý vypráví, co si představoval. Děti rozdělí své práce do dvou sloupečků, každý zjistí, kde se nachází jeho práce a jak se mu povedlo vystihnout dvě odlišné nálady. Společně pak vyberou nejšťastnějšího a nejsmutnějšího jedince.

Hodnocení: V obrázcích, které děti vysvětlují jako „radost“, často zobrazily barevnými liniemi i tvary živý pohyb. Šlo například o radost, kterou prožily při jízdě na kole, skákání přes švihadlo nebo při tanci. Některé malby oplývají množstvím odstínů barev, jiné jsou střízlivější. Děti byly malbou nadšené pro téma radost a většina malovala ještě jeden obrázek. Druhé téma bylo pro ně odpudivé. Přesto však tvořivost a fantazie dětí předčila má očekávání, neboť se úkolu zhostily s chutí, což se ukázalo v malbě.

5. Závěr

5.1. Přínos diplomové práce

„Výtvarný projev není nikdy činností izolovanou, není to jen záležitost oka a ruky. Výtvarná práce dítěte je výslednicí celého svazku činností rozumových, volních, citových, hmatových, pohybových a jiných.“

(Ladislav Švarc) (zdroj [Ška])

Tato diplomová práce vychází z předpokladu, že barvu a dítě není možno rozlučovat právě tak, jako pohyb a dítě. Barvy působí mocně na mysl dítěte, vyvolávají v něm různé city a nálady.

Ve výtvarné výchově se opomíjí emocionální stránka vnímání. Výtvarná výchova dokáže obohacovat dětskou fantazii a je nedílnou součástí formování estetického, citového, rozumového a morálního vývoje dítěte. Na základě prožitku si děti mohou uložit informace trvaleji do paměti.

Velkým přínosem tvorby diplomové práce je mnoho cenných zkušeností a nových poznatků. Děti příjemně překvapovaly jak svými nápady, postřehy, reakcemi, tak i vzájemnými vztahy a přístupem k práci v obou sledovaných ročnících. V práci byla dávana přednost vnímání věcí několika smysly. Byly zde originální nápady a velká chuť pokračovat v činnosti dále.

Práce na jednotlivých úkolech byla pro děti přínosem a zábavou. Přispěla tak k rozvoji jejich fantazie a tvořivosti a odhalila jim nové možnosti a krásy v oblasti estetických výchov. V tvůrčím procesu hrála velkou roli fantazie, a to především za přítomnosti barvy, která dokáže vyvolat fantazijní představy.

Cílem této diplomové práce je pomoci těm, kteří chtějí zlepšovat výkon a tvořivost žáků. Vytvořit větší prostor pro tvořivost a tak překonat problém stresu, trémy a psychické zátěže v tak uspěchané době.

Nezapomínejme na emocionální potřeby dítěte i tam, kde výuková látka se dětem zprostředkovává pouze kognitivně.

6. Literatura

- [Bal] Baleka J.: *Výtvarné umění výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997.
- [Bara] Baran I.: *Barva v umění, kultuře a společnosti*. Estetická výchova 1985/10.
- [BarV] Bartko J., Vojčíková A.: *Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku SŠ*. Praha: SPN, 1990.
- [BeJa] Bean R.: *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Praha: Portál, 1995.
- [Bro] Brožek J.: *Glosy k výtvarné výchově*. Ústí nad Labem: UJEP, 1994.
- [Brk] Brožková I.: *Dobrodružství barvy*. Praha: SPN, 1983.
- [BrP] Brožová V., Peřinová M.: *Kreslíme, malujeme, modelujeme...* Praha: Fortuna, 1994.
- [CiTu] Cikánová K.: *Tužkou, štětcem nebo myší...* Praha: Aventium, 1998.
- [Dida] Roeselová V.: *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: PF UK, 2003.
- [Gaff] Gaffová J., Oliverová C.: *Svět umění XX. stol.* Praha: Albatros, 2003.
- [Hazu] Hazuková H. – Šamšula P.: *Didaktika výtvarné výchovy, 1. díl*. Praha: UK, 1982.
- [Hejn] Hejný J.: *Kresba, malba, grafika*. Olomouc: Rektorát UP, 1990.
- [Jenč] Jeníčková E.: *Hudební dílo v kontextu dětských hudebních aktivit*. Hv, roč. 10, č.2, 2002.
- [KaMa] Kavčáková A., Maliva J.: *Úvod do studia výtvarné výchovy*. Olomouc: UP, 1994.
- [Kouc] Koucký J.: *Vývoj evropského hudebního myšlení*. Liberec: TU, 2002.
- [LaPr] Lamresová J. – Preisová P.: *Výtvarné vyjadřování*. Praha: SPN, 1987.
- [MaNe] Macko A., Nevřelová O.: *Výtvarná výchova v 5. a 6. ročníku*. Praha: SPN, 1980.
- [NeZa] Nedvědová Z., Zatloukalová I.: *Výtvarná výchova*. Olomouc: Rubico, 2000.
- [PaJa] Parramón J. M.: *Jak kreslit*. SVOJTKA A VAŠUT, 1995.
- [Parra] Parramón J. M.: *Světlo a stín*. SVOJTKA A VAŠUT, 1995.
- [Paus] Pausewangová E.: *150 her k utváření osobnosti*. Praha: Portál, 1993.
- [Pohn] Pohnerová M.: *Duchovní a smyslová výchova*. Praha: Fantis Polička, 1992.
- [Poup] Poupa V., Voseček J.: *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. Praha: SPN, 1984.
- [Ples] Pleskotová P.: *Svět barev*. Praha: Albatros, 1987.

- [Prů] Průcha J., Walterová E., Mareš J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.
- [RoDi] Roeselová V.: *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: PF UK, 2003.
- [Roes] Roeselová V.: *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996.
- [ŠaHi] Šamšula P., Hirschová J.: *Průvodce výtvarným uměním IV*. Praha: Práce, 1994.
- [Ška] Škaloudová Puchmajerová L.: *L. Švarc a jeho přínos výt. vých.* In Výt. výchova 3/44, 2004.
- [ŠkaVa] Škaloudová Puchmajerová L., Valešová H.: *Úvod do did. kresby a graf.I*. Liberec: TU, 2003.
- [Troj] Trojan R.: *Stati z teorie vyučování výtvarné výchově*. Praha: SPN, 1985.
- [Užd] Uždil J.: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha: SPN, 1984.
- [Vzděl] MŠMT ČR: *Vzdělávací program Základní škola*. Praha: Fotruna, 1998.
- [Vág] Vágnerová M.: *Psychologie školního dítěte*. Praha: UK, 1995.
- [Watt] Wattová F.: *Výtvarné nápady*. Praha: SVOJTKA, 2004.

7. Přílohy

Kapitola Přílohy obsahuje reprodukce žákovských prací, které jsou popsány v kapitole Praktická část. Každý praktický úkol naplňuje dvě přílohy tj. úloha žáků 2. třídy a úloha žáků 5. třídy. Označení nadpisů navzájem korespondují, tj. praktický úkol č. 4.1.2. je dokumentován přílohami č. 7.2.1. a č. 7.2.2.

PŘÍLOHA Č. 7.2.1. ROZKVELLÁ VOŇAVÁ TŘÍDA, 2. TŘÍDA

